

A fizetési moratórium bevezetésének magyarországi tapasztalatai*

Drabancz Áron – Grosz Gabriella – Palicz Alexandr – Varga Balázs

A koronavírus-járvány nyomán Magyarországon is bevezetett fizetési moratórium nemzetközileg széles körben elterjedt válságkezelési eszközzé vált. Tanulmányunkban a Magyar Nemzeti Bank rendelkezésére álló, nemzetközi összehasonlításban is részletes, ügyletszintű adatok alapján elemezzük a fizetési moratóriumot igénybe vett banki ügyfelek demográfiai és jövedelmi jellemzőit, a fizetési moratóriumnak az adósok likviditására és a banki jövedelmezőségre gyakorolt közvetlen hatását. Vizsgálatunk alapján a fizetési moratórium hatásos eszköznek bizonyult a potenciálisan sérülékeny adósok rövid távú nemfizetési kockázatának enyhítésére, valamint nemzetgazdasági szinten is jelentős többletlikviditást biztosított a járvány negatív hatásainak ellensúlyozására, miközben bankrendszeri szinten csak mérsékelt közvetlen költséget okozott. Összességében megállapítható, hogy a fizetési moratórium a koronavírus-járványhoz hasonló, gazdaságon kívülről érkező sokkok esetében hatásos és hatékony válságkezelési eszköznek tekinthető, amit nemzetközi elterjedtsége is megerősít.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: E32, E58, G21, G28, G32, G33, G38, M48

Kulcsszavak: koronavírus-járvány, pénzügyi stabilitás, fizetési moratórium, hitelkockázat, pénzügyi szabályozás

1. Bevezetés

A koronavírus-járvány elterjedése súlyos és elhúzódó pénzügyi és gazdasági válságot okozott a világban. Az első hullám során a lezárások miatt az ellátási láncok folytonossága megszakadt (1. ábra), ami a reálgazdaságban jelentős fennakadásokat okozott. A romló makrogazdasági környezet a pénzügyi szektort elsősorban a hitelezési veszteségek növekedésén, valamint a likviditási és finanszírozási kockázatok emelkedésén keresztül érinti (EBA 2020a; FSB 2020), de az egészségsügyi veszélyek

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Drabancz Áron a Magyar Nemzeti Bank junior elemzője. E-mail: drabancza@mnb.hu
Grosz Gabriella a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági elemzője. E-mail: groszg@mnb.hu
Palicz Alexandr a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági elemzője. E-mail: palicza@mnb.hu
Varga Balázs a Magyar Nemzeti Bank elemzője. E-mail: vargaba@mnb.hu

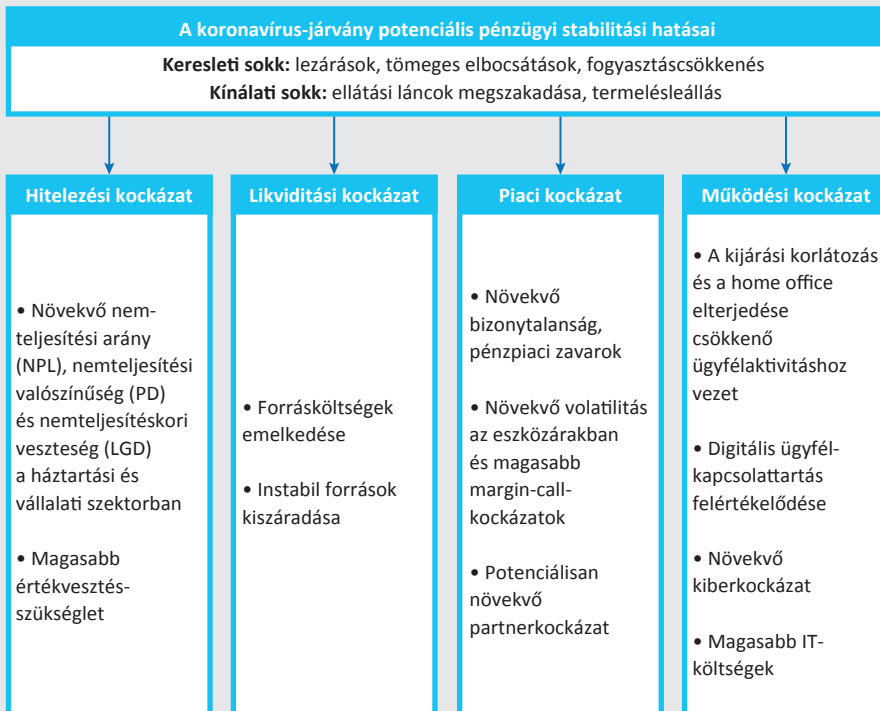
A magyar nyelvű kézirat első változata 2020. december 15-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <http://doi.org/10.25201/HSZ.20.1.542>

és a digitalizáció előtérbe kerülése miatt a működési kockázatokra, kibervédelemre (BIS 2021) is egyre nagyobb hangsúly helyeződik.

1. ábra

A koronavírus-járvány potenciális transzmissziós mechanizmusa

Forrás: MNB (2020a) alapján

A koronavírus-járvány okozta rövid távú globális pénzügyi stabilitási kockázatokat a példátlan horderejű válságkezelési beavatkozások mérsékelhetik. A koronavírus elleni védőoltások megjelenéséig a gazdasági helyreállás a kormányzati és jegybanki támogató intézkedések fennmaradásától függ (BIS 2020a; IMF 2021). A válságkezelési intézkedések keretében a döntéshozók a negatív hatásokat fiskális, monetáris, mikro- és makroprudenciális eszközökkel egyaránt igyekeztek enyhíteni. Fiskális politikai intézkedések révén a kormányzatok globálisan, mintegy 12 ezer milliárd dollárt kitevő támogatást nyújtottak a háztartásoknak és vállalkozásoknak (IMF 2020). Monetáris politikai oldalon a járvány hatására a G10-országok jegybankjai közel 7,5 ezer milliárd dollár összegben növelték mérlegüket, és mintegy 20 feltörekvő gazdaság először vezetett be eszközvásárlási programot. A mikroprudenciális felügyeleti beavatkozások között említhető a tőke- és likviditási szabályok átmeneti feloldása, illetve a limitsértések engedélyezése, melyek a pénzügyi intézmények

hitelezési képességének növelésében játszottak szerepet. Az elmúlt években felépített makroprudenciális keretrendszer pedig sikeresen állta ki az első válságidőszaki próbáját azzal, hogy a globális bankrendszer magas tőke- és likviditási tartalékok és megfelelő ellenálló képesség birtokában szembesült a koronavírus-járvány okozta gazdasági sokkhatással (*Terták – Kovács 2020*).

A járvány gazdasági kihívásaira adott gazdaságpolitikai válaszok elsősorban két területen támogatják a pénzügyi rendszert: egyrészt erősítik a pénzügyi intézmények hitelezési képességét, mivel ezen keresztül képesek leginkább enyhíteni a reálgazdasági visszaesést, másrészt növelik a pénzügyi rendszer stabilitását, amely elsősorban az emelkedő hitelezési veszteségeken keresztül kerülhet veszélybe. A döntéshozók a bankok hitelezési képességének fenntartását alapvetően a tőkekövetelmények enyhítésén és a likviditás növelésén keresztül érték el. Ezenkívül a fiskális politikai intézkedések, állami és jegybanki hitel- és garanciaprogramok, illetve a fizetési moratóriumok jelentős mértékben segítik az átmeneti likviditási nehézségek áthidalását, ezzel pedig az ellátási láncok megőrzését és a gazdaság működésének fenntartását. A fizetési moratóriumok ezen túl a nehéz helyzetbe került adósok romló törlesztési képességéből eredő, rövid távon megjelenő potenciális hitelezési veszteséget is ellensúlyozzák. A portfólióminőség hosszú távú fenntartásában azonban a proaktív banki átstrukturálások, valamint a banki mérlegtisztítás szabályozói ösztönzése segíthet leginkább (*BIS 2020b*).

Jelen tanulmányunkban a koronavírus-járvánnyal összefüggésben a rövid távú hitelezési veszteségek mérséklésére alkalmazott legelterjedtebb eszközzel, a fizetési moratóriumokkal foglalkozunk, a magyarországi megoldásra fókuszálva. A fizetési moratórium általános hatásmechanizmusát a második fejezetben ismertetjük, a harmadik fejezetben pedig elemezzük az intézkedés alkalmazásának nemzetközi tapasztalatait is. A negyedik fejezetben a Magyar Nemzeti Banknál (MNB) rendelkezésre álló, nemzetközi szinten is egyedülállóan részletgazdag adatok alapján megvizsgáljuk a hazai fizetési moratórium hatásait a programban részt vevő háztartásokra és vállalkozásokra. Ennek során kitérünk a fizetési moratórium likviditási és banki jövedelmezőségi hatására is, és amellet érvelünk, hogy az intézkedés hatásosan mérsékelte a háztartások likviditási nehézségeit, miközben banki oldalon csak korlátozott, kezelhető mértékű veszteséget okozott. Az ötödik fejezetben bemutatjuk a moratórium 2021. júniusig tartó meghosszabbításának várt hatásait. Végül tanulmányunkban a moratórium kedvező hatásainak és potenciális költségének tükrében úgy látjuk, hogy az intézkedés összességében hatékony válságkezelési eszköznek bizonyult.

2. A fizetési moratórium hatásmechanizmusa

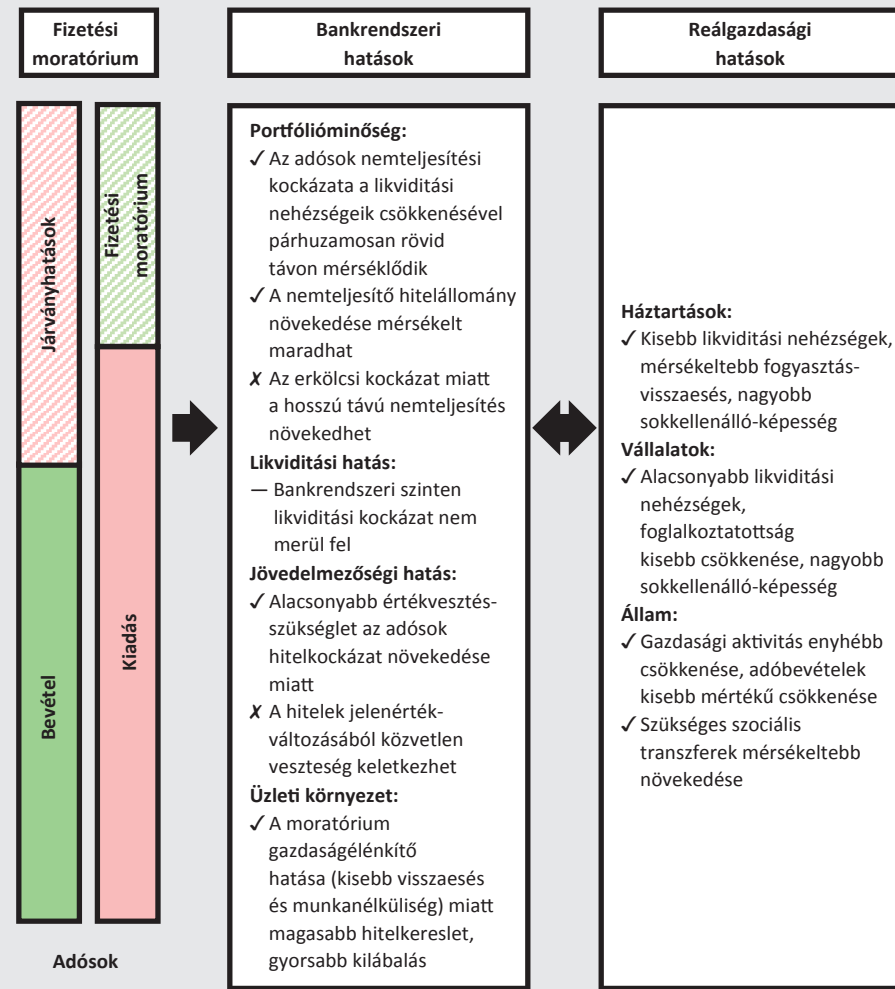
A fizetési moratóriumok alapvető célja az átmeneti likviditási nehézséggel küzdő, de hosszabb távon fizetőképes adósok megsegítése és ezzel a nemteljesítő hitelállomány drasztikus növekedésének elkerülése, valamint a gazdasági aktivitás fenntartása (2. ábra). A fizetési moratórium a hitelek törlesztési kötelezettségének átmeneti elhalasztása útján ellensúlyozza a háztartásoknak és vállalatoknak a koronavírus-járvány hatására csökkent jövedelmét, illetve árbevételét. A moratórium korlátozza, illetve késlelteti a potenciális nemteljesítések bekövetkeztét, ezzel enyhíti a járvány azonnali hatását, és időt biztosít a piaci szereplők szükséges alkalmazkodására. A bankok portfólióminőségének fenntartása révén a moratórium csökkenti a potenciálisan szükséges értékvesztés mértékét, valamint annak megképzésére is több időt biztosít. A járvány okozta kockázatok mérséklésével és elnyújtásával a moratórium a bankok esetleges tőkevesztésének csökkentését is szolgálja.

A fizetési moratórium csökkenti a bankok hiteltörlesztésből eredő likviditásbeáramlását, de bankrendszeri szinten likviditási kockázatok nem épülnek fel. Az elmaradó törlesztőrészek ugyanis végső soron az adósok megnövekedett megtakarításai vagy fogyasztása révén rendszerszinten ugyanúgy megjelennek a bankok forrásoldalán, mintha az adósok hiteltörlesztést teljesítettek volna. A bankok közötti likviditási hatás azonban egyenetlen lehet, ami az esetlegesen nehezebb helyzetbe kerülő intézményeknél pótlólagos likviditás bevonását teheti szükségessé, amit a jegybank monetáris politikai eszközökkel támogat (MNB 2020b).

A nemzetközi szakirodalomban és szakmai közéletben a fizetési moratórium hatásának megítélése nem egyértelmű: korábbi esetekben a banki oldal a növekvő erkölcsi kockázatból fakadó nemfizetési kockázatra szokta felhívni a figyelmet, míg a támogatók a moratórium okán a hitelfelvevők megnövekedett információszerezési, likviditásgyűjtési idejére mutatnak rá, illetve kiemelik, hogy a megfelelő módon bevezetett moratórium hosszú távon javíthatja is a nemteljesítő adósok törlesztési hajlandóságát a rendszerbe vetett, megnövekedett bizalmon keresztül (Collins – Urban 2018).

2. ábra

A fizetési moratórium potenciális hatásainak sematikus ábrázolása

Forrás: MNB

A fizetési haladék nyújtásának a banki értékvesztésre és eredményre gyakorolt hatását a nemzetközi IFRS 9 számviteli standard szabályozza. Az IFRS 9 számviteli standard alapján a hitelnyújtóknak a teljesítő kitétségek után az ügyletek egy éves várható veszteségének megfelelő értékvesztést kell képezniük. Az ügyletek hitelkockázatának jelentős növekedése esetén (Significant Increase of Credit Risk) a kitétségeket ún. Stage 2 (olyan pénzügyi eszközök, amelyek hitelkockázata jelentősen nőtt) vagy Stage 3 (nemteljesítő pénzügyi eszközök) kategóriába kell sorolniuk. Stage 2 vagy Stage 3 szakaszban azonban az értékvesztés összegét a hitelek teljes élettartamán várható veszteség alapján kell meghatározni, illetve Stage 3-ban az

ügyletek kamatbevételét a nettó könyv szerinti érték alapján kell számítani (BIS 2020c), ami jelentős negatív jövedelmi hatást eredményez. Ha viszont a fizetési haladékokra vonatkozó általános szabályokat a fizetési moratóriumra is alkalmaznák, az az ügyletek tömeges Stage 2 vagy Stage 3 kategóriába történő sorolását eredményezné, és súlyosan rontaná a hitelnyújtók eredményét és tőkehelyzetét.

A moratóriumos hitelügyletek tömeges értékvesztésének elkerülése érdekében a nemzetközi szabályozó hatóságok állásfoglalásokat adtak ki a COVID19-járvány következtében bevezetett fizetési moratóriumok kivételes számviteli kezeléséről. A Nemzetközi Számviteli Standard Testület (IASB), a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (BCBS) és az Európai Bankhatóság (EBA)¹ és köztük az MNB is iránymutatásokat², vezetői körlevelet³ adott ki arra vonatkozóan, hogy a koronavírus-járvány miatt bevezetett fizetési moratóriumban való részvétel önmagában nem jelzi a hitelkockázat jelentős növekedését, így nem eredményezi a kitétségek automatikus átsorolásának szükségességét az IFRS 9 szerint megnövekedett kockázatúként azonosított (Stage 2) hitelek közé, sem pedig az átstrukturált, továbbá a nemteljesítő követelésként történő nyilvántartást. A szabályozó hatóságok tehát amellett érvelnek, hogy a moratórium igénybevétele önmagában nem az ügyfelek megemelkedett hitelkockázatára utaló esemény, hanem egy széles körű, az adósok átmeneti likviditási nehézségeit mérséklő kormányzati program igénybevétele. A fizetési moratórium számviteli kezelése emiatt a hatóságok véleménye szerint eltér az adósok által a fizetési képességük romlása miatt kezdeményezett fizetéskönnyítési megoldásoktól, és a moratóriumban való részvétel önmagában nem eredményez értékvesztésképzési követelményt. A bankok ennek ellenére 2020-ban már megkezdték a jövőbeli potenciális veszteségek kezelésére való felkészülést nagyobb összegű, portfóliószintű értékvesztés megképzésével. Magyarországon 2020 első 9 hónapja alatt 294 milliárd forint értékvesztés- és céltartalékképzés valósult meg, míg ez 2019 ugyanezen időszaka alatt mindössze 30 milliárd forint volt.

A fizetési moratórium potenciális jövedelmezőségi hatása annak részletszabályaitól és a moratórium alá eső hitelügyletek jelenérték-változásától függ. Habár a moratóriumos hitelügyletek esetén az adósok törlesztési kötelezettsége szünetel, a hitelügyletek utáni törlesztések a moratóriumtól függetlenül esedékessé válnak, és a moratórium lejárta után a részletszabályoktól függően megfizetendők. Mivel a hitelnyújtók követelésének jogalapját a moratórium nem érinti, a hitelezők a legtöbb ország gyakorlatában közvetlen kamatvesztést nem szenvednek el. A hitelnyújtók fizetési moratóriumból eredő esetleges vesztesége a moratóriumnak a hitelek jelenértékére gyakorolt hatásából ered, és ezért nagyban függ a moratórium konkrét formájától. Az esedékességkor meg nem fizetett tőke után fizetendő

¹ <https://eba.europa.eu/eba-provides-clarity-banks-consumers-application-prudential-framework-light-covid-19-measures>, valamint <https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/guidelines-legislative-and-non-legislative-moratoria-loan-repayments-applied-light-covid-19-crisis>

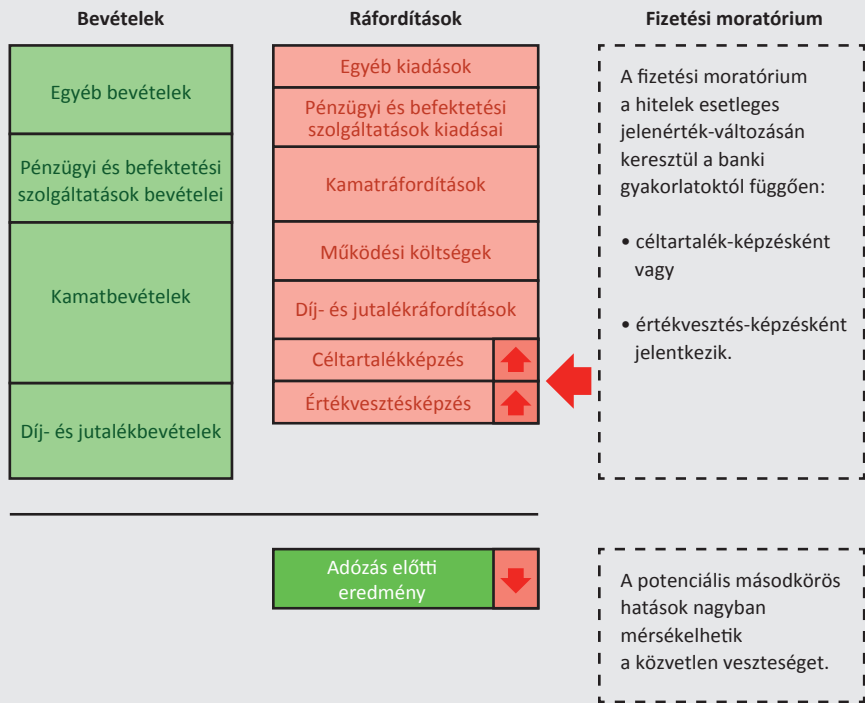
² MNB sajtóközlemény: <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2020-evi-sajtokozlomenyek/magyarorszagot-kovette-az-eu-a-fizetesi-moratorium-banki-hatasainak-megiteleseben>

³ MNB vezetői körlevél: <https://www.mnb.hu/letoltes/tmp3dd8-tmp-23297446.pdf>

kamatok tőkésítése és kamatos kamat érvényesítése esetén jelenérték-változás és közvetlen banki veszteség nem merül fel. A kamatok tőkésítésének elhagyása esetén azonban a hitelnújtókat a potenciálisan beszedhető többletkamat elvesztéséből eredő jelenérték-veszteség éri. A hitelek jelenérték-csökkenésének elszámolása hitelezőnként eltérő képet mutat, megjelenhet céltartalékként vagy értékvesztésként is. Az ebből származó potenciális hitelezői veszteség ezért az adósok moratóriumba lépése esetén azonnali eredményrontó hatással rendelkezik (3. ábra).

3. ábra

A bankrendszer sematikus eredménykimutatása és a fizetési moratórium közvetlen eredményrontó hatása

Forrás: MNB

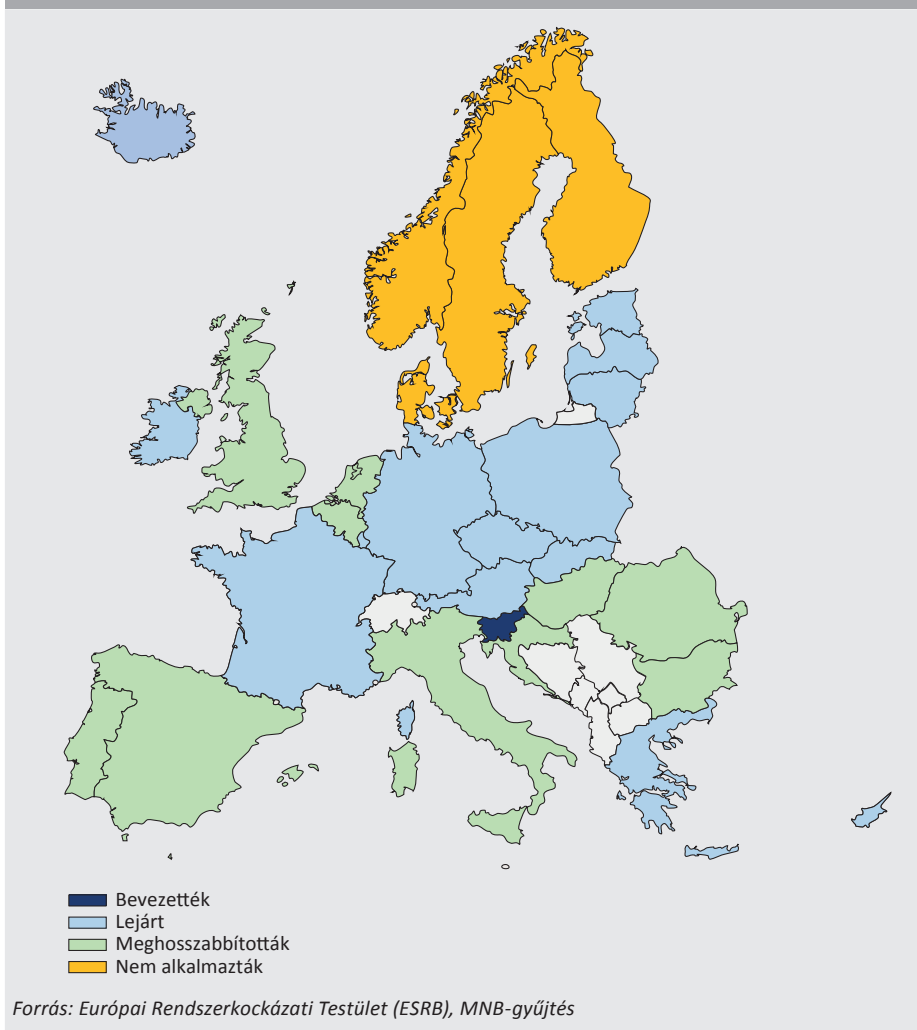
A potenciális hitelezői veszteséget nagyban ellensúlyozhatja a portfólióminőség fenntartásából eredő kisebb tőkeveszteség, az általános üzleti környezet támogatásából eredő kisebb keresletcsökkenés. A fizetési moratórium a résztvevők likviditási nehézségeinek enyhítésével nagyban hozzájárulhat a járvány által veszélyeztetett ellátási láncok és gazdasági kapacitások fennmaradásához. A makrogazdasági szinten is jelentős likviditási hatás érdemben javíthatja a portfólióminőséget leginkább meghatározó tényezőket, így a gazdasági növekedést és a foglalkoztatottság alakulását.

3. A fizetési moratóriumok nemzetközi gyakorlata

Az EU-ban majdnem mindenütt – az észak-európai országok kivételével összesen 23 országban – vezettek be valamilyen formában fizetési moratóriumot (4. ábra), a bevezetett intézkedések azonban számos jellemzőjükben eltérnek. Nagyfokú heterogenitás figyelhető meg a moratórium bevezetésének jogi formája, igénybevételi feltételei, igénylési módja, tárgya, időtartama szerint, és a járványhelyzet alakulásának függvényében az intézkedések esetleges meghosszabbítását illetően is.

4. ábra

A fizetési moratóriumok nemzetközi gyakorlata az EGT országokban és az Egyesült Királyságban (2021. február 2-i állapot)

- *Jogi forma:* Az EU-ban Magyarország mellett jogszabályi keretek között tizennégy ország járt el, míg kilenc ország esetében bankszövetségi ajánlás formájában alakult ki a fizetési moratóriumra vonatkozó egységes gyakorlat.
- *Jogosultság:* A magyar gyakorlathoz hasonló, széleskörű, a vállalati és lakossági kitettségekre feltétel nélkül kiterjedő fizetési moratórium a többi EU-tagállamban nem volt gyakori. Nemzetközi szinten az intézkedésekre jellemző, hogy csak bizonyos feltételek teljesülése esetén érhető el a moratórium. Ilyen feltétel például a munkanélküliség, járványnak kitett iparágban való működés vagy foglalkoztatottság, igazoltan a kialakult helyzet miatt lecsökkent jövedelem vagy bevétel, illetve a járvány által különösen érintett gazdasági földrajzi területeken való lakóhely vagy működés.
- *Igénylés módja:* A moratóriumba való belépést illetően Magyarországon egyedülálló módon az opt-out típusú gyakorlatot alkalmazták, azaz az adós számára az intézkedés automatikus, nem kellett külön igényelni. Az EU többi országában az opt-in típusú intézkedést alkalmazták, vagyis az adós kérvényben jelezhetette igényét a moratóriumra.
- *Moratórium tárgya:* Magyarországhoz hasonlóan az EU legtöbb országában mind a kamatra, mind a tőkére kiterjed az intézkedés, ez alól Németország és Spanyolország képez kivételt, ahol csak a tőkére vonatkozik a fizetési haladék.
- *Időtartam:* A skandináv országokban egyáltalán nem volt moratórium, a többi északi ország esetében (Egyesült Királyság, Írország és Izland) csak rövid, 3–6 hónapos időszakra vezettek be intézkedéseket. Közülük Írország 3 hónappal meghosszabbította azt, míg az Egyesült Királyságban korlátozottan újabb 3 hónapot, összesen 6 hónapot lehet moratóriumban tölteni. Ezt leszámítva jelenleg nincs elérhető moratórium az északi országok körében. Az EU országaiban jellemzően a 3–6 hónapig terjedő időszakra döntöttek, a közép-kelet-európai régió országai azonban hosszabb, 6–9 hónapos időszakban határozták meg a fizetési moratóriumot. A járványkezelés versenyképességét mérő mutatók közül a magyarországi moratórium időtartama nemzetközi viszonylatban kiemelkedő, ahogy arra *Báger – Parragh (2020)* is felhívja a figyelmet.
- *Meghosszabbítás:* A járvány elhúzódásából fakadóan az eredetileg meghozott intézkedéseket több országban, például Ausztriában vagy Portugáliában meghosszabbították. A hosszabbításra az eredetileg meghatározott lejáráthoz közelítő vagy már időközben lejáró moratóriumot alkalmazó országokban került sor. A hosszabbítások eddigi nemzetközi gyakorlatáról általánosságban elmondható, hogy ezek az érintettek szűkebb körére – például igazolt jövedelemcsökkenés, munkanélküliség esetén vagy a turizmusban dolgozóakra – vonatkoztak, jellemzően év végéig vagy 2021. júniusáig. A járvány kitörésekor bevezetett moratóriumok lejártával Magyarország mellett most már csak 11 országban (UK, BG, HR, RO, SI, BE, NL, IT, MT, PT és ES) van továbbra is érvényben moratórium (*1. táblázat*).

1. táblázat
A fizetési moratóriumok nemzetközi összehasonlítása az EGT országokban és az Egyesült Királyságban (2021. február 2-i állapot)

Régió	Országkód	Moratórium érvényben	Opt-in/ Opt-out	Bankok számára kötelező	Jogosultak köre	Moratórium időszaka (hónap)	Ebből hosszabbítás (hónap)
Északi országok	DK	Nem volt	Nem volt	Nem	Nincs	0	0
	FI	Nem volt	Nem volt	Nem	Nincs	0	0
	IE	Lejárt	Opt-out	Nem	Általános	6	3
	SE	Nem volt	Nem volt	Nem	Nincs	0	0
	UK	Meghosszabbítva	Opt-in	Nem	Szűkített	6	3
	IS	Lejárt	Opt-in	Igen	Szűkített	6	0
KKE és Baltikum	SK	Lejárt	Opt-in	Igen	Általános	9	0
	EE	Lejárt	Opt-in	Nem	Szűkített	5	0
	LV	Lejárt	Opt-in	Igen	Szűkített	6	0
	LT	Lejárt	Opt-in	Nem	Általános	6	0
	BG	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Általános	12	6
	HR	Meghosszabbítva	Opt-in	Nem	Általános	15	12
	CZ	Lejárt	Opt-in	Igen	Szűkített	6	0
	HU	Meghosszabbítva	Opt-out	Igen	Általános	15	6
	PL	Lejárt	Opt-in	Nem	Szűkített	6	0
	RO	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Általános	12	3
	SI	Bevezetve	Opt-in	Igen	Általános	12	0
Eurozóna magországai	AT	Lejárt	Opt-in	Igen	Szűkített	10	7
	BE	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Szűkített	13	3
	FR	Lejárt	Opt-in	Igen	Általános	4	0
	DE	Lejárt	Opt-in	Igen	Szűkített	3	0
	LU	Lejárt	Opt-in	Nem	Szűkített	6	0
	NL	Meghosszabbítva	Opt-in	Nem	Szűkített	15	9
Mediterrán országok	CY	Lejárt	Opt-in	Igen	Általános	9	0
	GR	Lejárt	Opt-in	Nem	Általános	9	6
	IT	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Szűkített	10	4
	MT	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Általános	12	6
	PT	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Általános	18	12
	ES	Meghosszabbítva	Opt-in	Igen	Szűkített	16	11

Forrás: ESRB és MNB-gyűjtés

4. Hazai gyakorlat

4.1. Felhasznált adatok

Az MNB részletes, ügyletszintű adatokkal rendelkezik a fizetési moratórium potenciális hatásainak felméréséhez. A moratórium lehetőségével élt adósokra, illetve a lakossági és a vállalati adósok hiteleire és egyes demográfiai jellemzőire vonatkozóan több forrásból is rendelkezésére állnak granuláris adatok. A rendelkezésre álló adatforrásokra támaszkodva elemzésünk pontos képet adhat a hazai fizetési moratórium igénybevételének hatásairól.

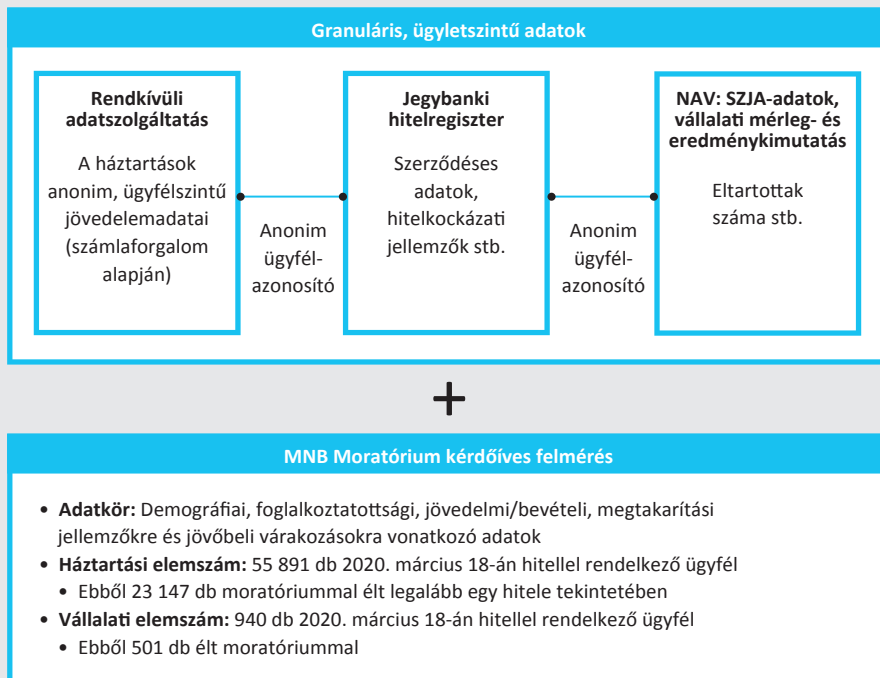
A moratóriumot igénybe vevő ügyfelek és kitétségeik elemzése során az alábbi adatforrásokat használtuk fel (5. ábra):

- *Jegybanki hitelregiszter*: a hitelintézetek által havi rendszerességgel jelentett, anonimizált adatbázis, amely a fennálló hitelügyletek, valamint a hozzájuk kapcsolódó hitelfelvevők és -fedezetek több mint 500 attribútumát lefedi. A hitelfelvevők aktuális jövedelmi adatait azonban a hitelregiszter nem tartalmazza, így a háztartások aktuális sérülékenységéről közvetlen információval nem szolgál.
- *Az adóbevallások és járulékok Nemzeti Adó- és Vámhivaltól átvett adatai*: az MNB adatszolgáltatási rendelete alapján⁴ az adóhivatal által szolgáltatott, anonimizált adatok a hitellel rendelkező természetes személyek jövedelméről. A lakossági adóbevallásokon alapuló adatok hátránya azonban, hogy azok csak nagy csúszással érkeznek be az MNB-hez. Jelenleg a 2018-as NAV-adatok állnak rendelkezésre. Az ügyfélszintű adatok az MNB hitelregiszter adatbázisával összekapcsolhatók.
- *Rendkívüli banki adatszolgáltatás*: Az adatszolgáltatás keretében a bankok anonimizált módon jelentették az MNB részére a 2019. decemberben munkabér-jóváírással rendelkező banki ügyfelek számlájára beérkező munkabér-jóváírások összegét havi bontásban, a 2020. január–júliusi hónapokra. Az anonim ügyfélszintű adatok az MNB hitelregiszterének adatbázisával összekapcsolhatók, így lehetőséget biztosítanak a koronavírus-járvány okozta jövedelemcsökkenés mélyebb elemzésére.
- *MNB kérdőíves felmérése*: A banki ügyfelek pénzügyi helyzetének, sokkellenálló képességének és várakozásainak megismeréséhez online kérdőíves megkeresés útján szereztünk információt. Közel 56 ezer lakossági és 1100 vállalati adós töltötte ki a kérdőívet. A kérdőíves adatok az MNB granuláris adatvagyona mellett jó kiegészítésként szolgálnak az ügyfelek foglalkoztatottsági, megtakarítási helyzetének és várakozásainak felméréséhez.

⁴ A jegybanki információs rendszerhez elsődlegesen a Magyar Nemzeti Bank alapvető feladatai ellátásának érdekében teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettségekről szóló 41/2020. (XI. 18.) MNB-rendelet

5. ábra

A moratóriumot igénybe vett ügyfelek monitoringját lehetővé tevő jegybanki adatok és forrásaik

Forrás: MNB

4.2. A hazai fizetési moratórium

A Kormány a koronavírus-járvány hatására 2020. március 18-án fizetési moratóriumot rendelt el a lakosság, a nem pénzügyi vállalatok, a pénzügyi vállalkozások és a befektetési alapok adósságából eredő összes fizetési kötelezettségekre vonatkozóan 2020. december 31-ig. A fizetési moratórium alapján minden 2020. március 18-ig folyósított hiteltartozás törlesztési kötelezettsége automatikusan, külön kérelem nélkül az év végéig felfüggesztésre került, azonban az adósok dönthettek úgy, hogy folytatják hiteleik törlesztését. A moratórium miatt elmaradt kamattörlesztések nem kerülnek elengedésre, azokat az ügyfeleknek a moratórium lejáratát követően, a futamidő alatt évente egyenlő részletekben kell megfizetniük. A részletező jogszabály⁵ előírásai szerint a fizetendő törlesztőrészlet a moratórium lejáratát követően nem emelkedhet, e helyett az ügyletek hátralévő futamideje fog növekedni. Az elhalasztott kamatfizetések sem a moratórium időszaka alatt, sem azt követően nem

⁵ 2020. évi LVIII. törvény: a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről. Magyar Közlöny, 144. szám, 3653–3751.

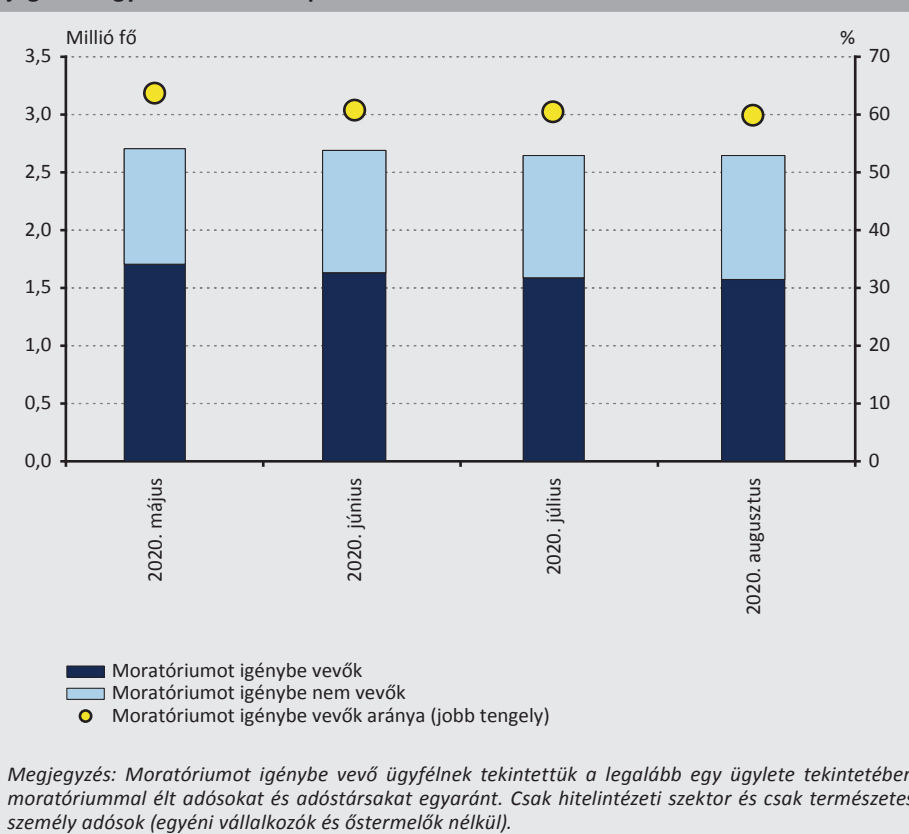
kerülnek tőkésítésre, így az adósok tartozásuk ilyen módon való átstrukturálásával kedvező feltételek mellett hidalhatják át esetleges likviditási nehézségeiket.

4.2.1. A moratóriummal élt lakossági ügyfélkör és az érintett hitelállomány jellemzői

A moratórium igénybevételére vonatkozó első, 2020. májusi adatszolgáltatás alapján már az első hónapokban is a moratóriumra jogosult 2,7 millió lakossági banki ügyfél⁶ (adósokat és adóstársakat is beleértve) mintegy 60 százaléka, 1,6 millió adós élt a fizetési moratóriummal legalább egy hitele tekintetében (6. ábra). A moratóriummal élt ügyfelek aránya az elmúlt időszakban sem változott jelentősen, ezért jellemzőiket a továbbiakban a 2020. augusztusi, a tanulmány írása idején legfrissebb adatokon mutatjuk be.

6. ábra

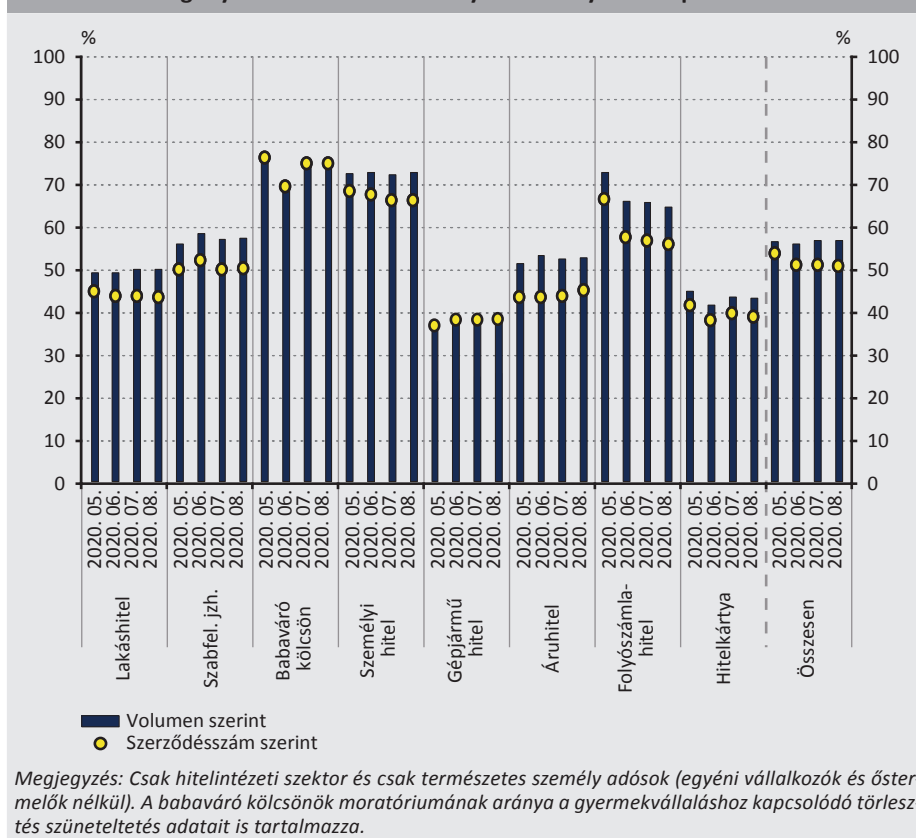
A moratóriumot igénybe vett banki lakossági ügyfelek aránya az összes moratóriumra jogosult ügyfél számához képest

⁶ Tanulmányunkban a hitelintézeti szektor hitelállományát vizsgáltuk a természetes személy adósok körében, őstermelők és egyéni vállalkozó adósok nélkül.

A tanulmányunk írásakor elérhető legfrissebb, augusztusi adatok alapján a hitelintézeti szektorban mintegy másfél millió lakossági ügyfél közel 1,7 millió szerződés és 3 700 milliárd forintot kitevő hitelállomány tekintetében élt a moratórium lehetőségével. A moratóriumot a lakossági ügyfelek legnagyobb arányban a jellemzően magasabb kamatozású, rövidebb futamidejű személyi hitelek tekintetében vették igénybe. Ezt a fogyasztási hitelek potenciálisan magasabb kamata, valamint az ügyfelek fogyasztási hitelekkel szemben mutatott általánosan rosszabb törlesztési hajlandósága magyarázhatja. A moratórium igénybevétele tekintetében a volumen alapú eloszlásokhoz hasonló arányok láthatók a szerződésszám szerinti részvételt vizsgálva is (7. ábra), ami a moratórium igénybevételének hitelösszeg szerinti egyenletes eloszlására utal.

7. ábra
Moratóriumot igénybe vevők hitelállományának aránya hiteltípus szerint

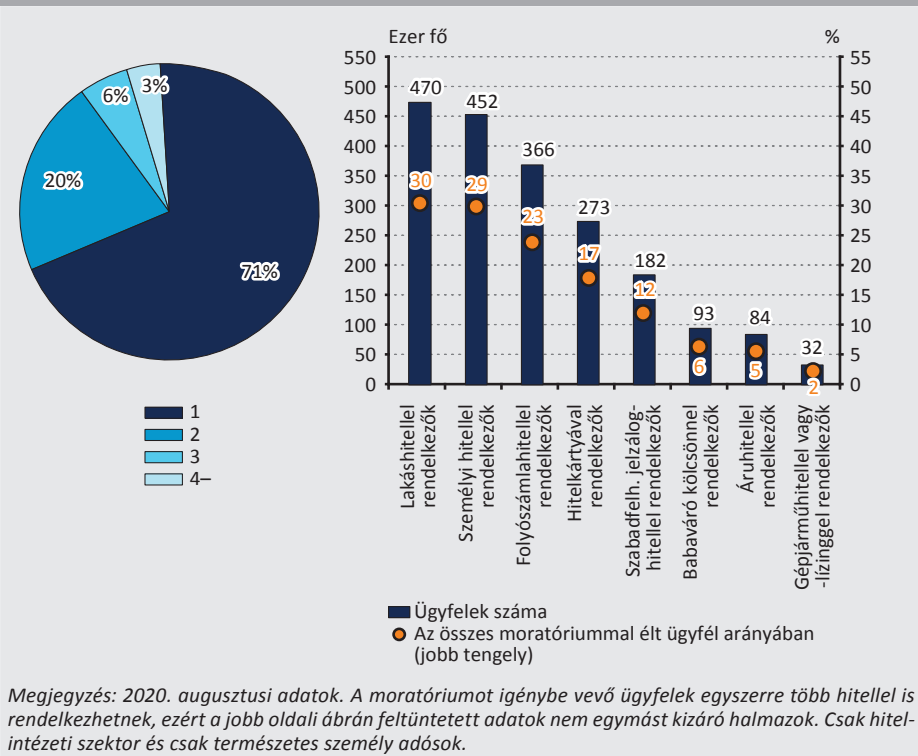

A moratóriumot igénybe vevő adósok közel háromnegyede egy (~1,1 millió fő), ötöde két (~300 ezer fő), tizede (~150 ezer fő) pedig három vagy több hitele tekintetében vette igénybe a lehetőséget. A legalább egy hitelük tekintetében moratóriummal élő ügyfelek közül harmaduk, közel 500 ezer fő (adósokat és adóstársakat

is beleértve) rendelkezik lakás- vagy személyi hitellel (vagy mindkettővel), mintegy ötödük rendelkezett folyószámlahitel-kerettel vagy hitelkártyával. Babaváró kölcsőnnel a moratóriummal élő ügyfelek 5 százaléka, mintegy 93 ezer ügyfél rendelkezett (8. ábra).

8. ábra

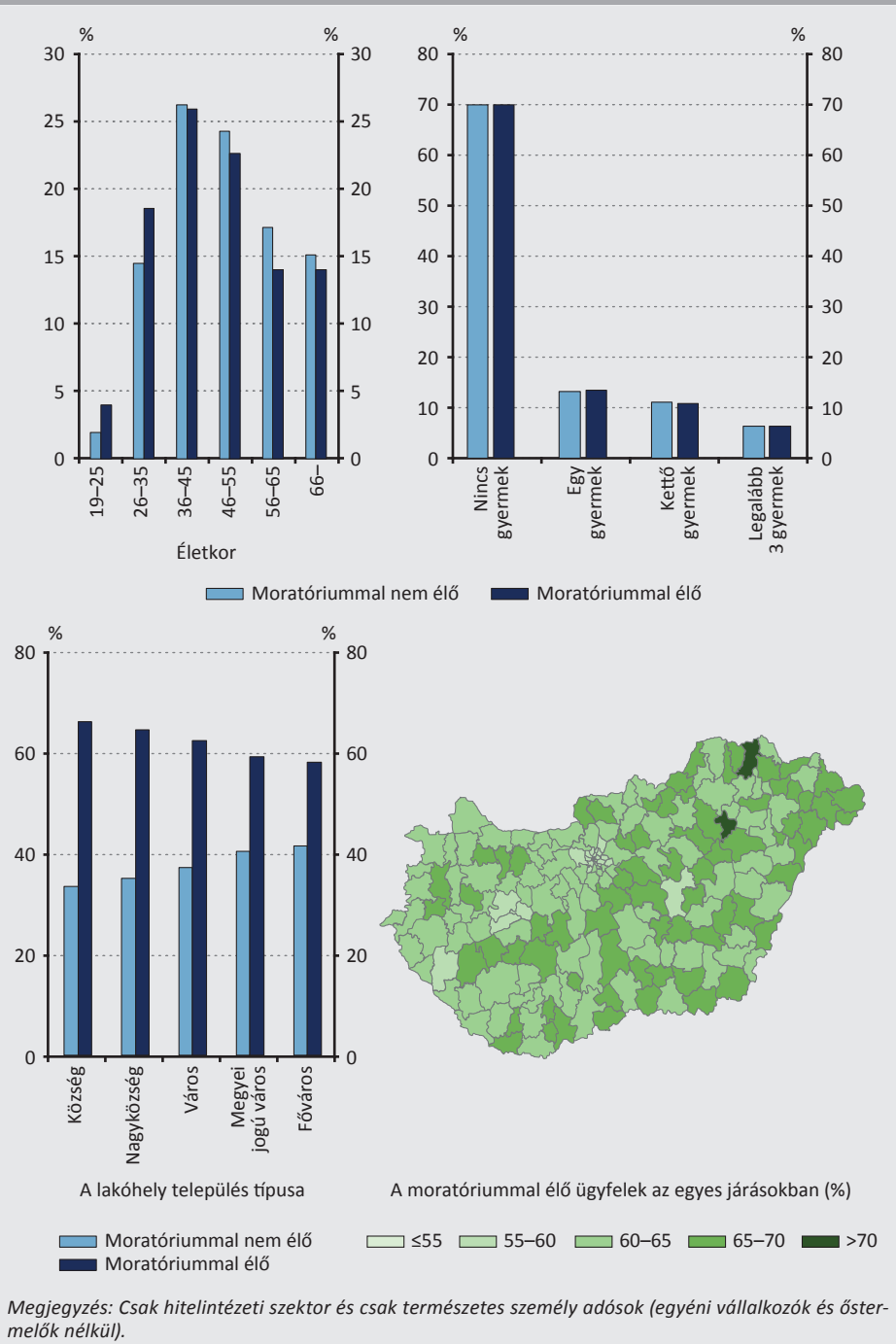
A legalább egy ügyletük tekintetében moratóriumot igénybe vett banki ügyfelek száma és aránya a moratóriumos hitelek száma (bal panel) és a moratóriumos hitelük típusa (jobb panel) szerint

A fizetési moratóriumot választó ügyfelek demográfiai jellemzői alapján megállapítható, hogy a programot az alacsonyabb sokkellenálló képességgel rendelkezők vették nagyobb arányban igénybe. A moratóriumban részt vevők között a 35 év alatti ügyfelek mintegy 6 százalékponttal magasabb, 23 százalékos arányban fordulnak elő a hiteltörlesztést folytató ügyfelekhez képest. Nagyobb arányban élnek a moratóriummal a kisebb településeken élő ügyfelek, és magasabb részvételi arány látható az ország kevésbé fejlett keleti és déli járásában is, amit az ezen területek kedvezőtlenebb fejlettségi és foglalkoztatottsági jellemzői magyarázhatnak. Az életkortól és lakóhelytől eltérően a háztartásban nevelt gyermekek száma a rendelkezésre álló adatok alapján nem befolyásolta érdemben a moratóriumban való részvételt (9. ábra).

9. ábra

A banki ügyfelek eloszlása a moratórium igénybevétele és életkor, valamint gyermekeik száma és lakóhelyük szerint (2020. augusztus)

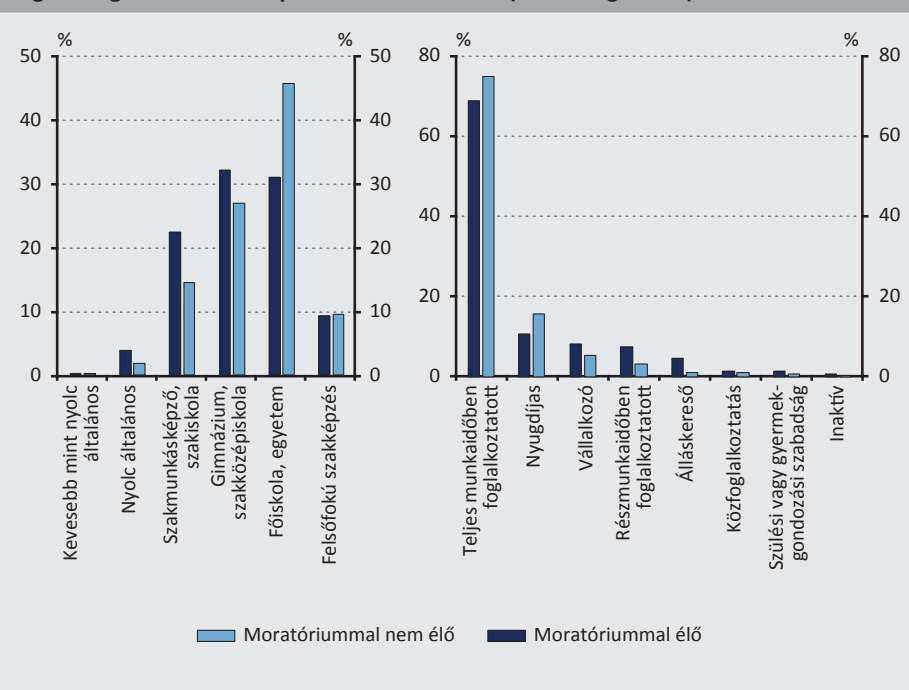

A moratóriummal élő ügyfelek jövedelmi és munkaerőpiaci jellemzői is alátámasztják, hogy a moratóriumot az alacsonyabb sokkellenálló képességgel rendelkező ügyfelek nagyobb arányban veszik igénybe. A moratóriumot igénybe vevő ügyfelek között nagyobb arányban fordulnak elő az alacsony iskolai végzettségű, részmunkaidős vagy álláskereső, jövedelmükhöz képest jobban eladósodott, kevés megtakarítással rendelkező ügyfelek (10. ábra).

- *Iskolai végzettség:* Az MNB kérdőíves felmérése alapján a moratórium lehetőségével élő ügyfeleken belül az alacsonyabb végzettségűnek tekinthető legfeljebb gimnáziumi vagy szakközéiskolai végzettséggel rendelkező ügyfelek aránya 61 százalékra tehető, miközben ugyanez az arány a moratóriumból kimaradó ügyfelek esetén 44 százalék.
- *Munkaerőpiaci státusz:* A moratóriummal élő ügyfelek között négyszer annyi munkanélküli és kétszer annyi részmunkaidőben foglalkoztatott ügyfél azonosítható a moratóriumot nem igénybe vevő adósokhoz képest.

10. ábra

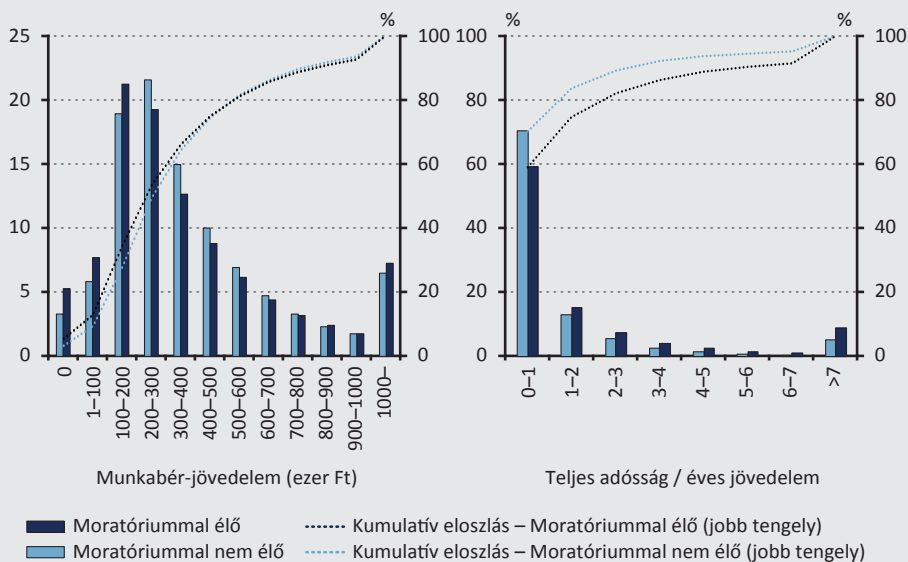
A banki ügyfelek eloszlása a moratórium igénybevétele és a háztartás főkeresőjének végzettsége és munkaerőpiaci státusza szerint (2020. augusztus)

– *Jövedelmi helyzet:* Az MNB által elrendelt rendkívüli adatszolgáltatás alapján szektorszinten a banki ügyfelek jövedelme a moratóriummal élő és a moratóriummal nem élő ügyfélszegmensen belül hasonlóan alakult (11. ábra). A mediánjövedelem a moratóriummal élő és a moratóriummal nem élő ügyfelek esetében is nettó 260–280 ezer forint között ingadozott. Az ügyfelek eladósodottságát is figyelembe véve ugyanakkor láthatóvá válik, hogy a jövedelmükhöz képest nagyobb adósságállománnyal és így nagyobb törlesztőrészlettel rendelkező ügyfelek magasabb arányban vannak jelen a moratórium lehetőségével élők között (11. ábra). A moratóriummal élő ügyfelek mintegy 14 százaléka, több mint 220 ezer ügyfél az éves jövedelmének több mint négyeszeresét elérő hitelállománnyal rendelkezik, ami közel kétszerese a moratóriumból kimaradó ügyfelek értékének. A magasabban eladósodott ügyfelek moratóriumban való nagyobb mértékű részvételét – irországi adatokon – Gaffney – Darren (2020) is kimutatta.

11. ábra

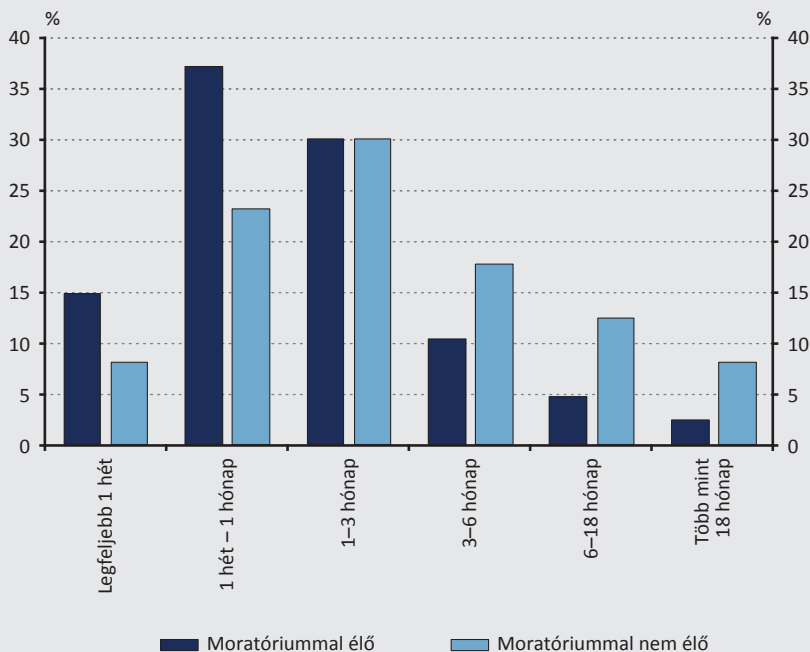
A banki ügyfelek a moratórium igénybevétele, valamint jövedelmük és jövedelmükhöz viszonyított eladósodottságuk szerint

Megjegyzés: A teljes adósság/éves jövedelemarányt a 2019 decemberében munkabérvivárással rendelkező banki ügyfelek körében vizsgáltuk a 2020. augusztusi adósságállományuk és a 2020. második negyedéves átlagos munkabérviváráruk évesített átlaga alapján. Az ügyfelek teljes adósságát tekintve, adóstársak esetén egyetemes kötelezettségvállalást feltételezve minden félnél a teljes adósságot vettük figyelembe.

– *Megtakarítások:* A moratóriummal élő háztartások – saját bevallásuk alapján – a moratóriumból kimaradó háztartásokhoz képest alacsonyabb megtakarítással rendelkeznek. A moratóriumban lévő háztartások 83 százaléka legfeljebb három hónapra elegendő megtakarítással rendelkezik, míg ez az arány 21 százalékponttal alacsonyabb, 62 százalék a törlesztést folytató háztartások esetében (12. ábra).

12. ábra
A moratóriumban részt vevő és az abban nem részt vevő háztartások megtakarítása

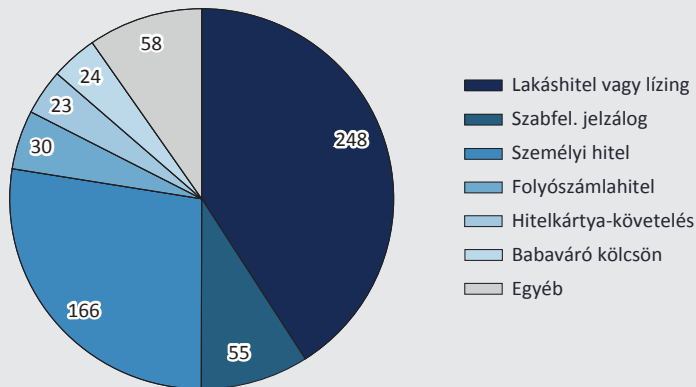

Megjegyzés: Kérdés: Ha háztartásának minden kereső tagja elveszitené az állását, mennyi ideig lenne képes fenntartani a jelenlegi életszínvonalát a háztartás?

A fizetési moratórium becslésünk szerint mintegy 580–620 milliárd forinttal, a 2019. évi GDP 1,2–1,3 százalékaival javítja 2020 végéig a háztartások likviditási helyzetét. A moratórium likviditási hatása leginkább a jelzáloghitelek mintegy 300–310 milliárd forintot és a személyi hitelek mintegy 160–170 milliárd forintot kitevő és háztartásoknál maradó törlesztőrészletéből ered (13. ábra). A személyi és jelzáloghitelek mellett jelentős a folyószámla- és hitelkártya-tartozásokból eredő potenciális törlesztőrészlet-megtakarítás is, ami 50–55 milliárd forint megtakarítást eredményez a jelenlegi piaci gyakorlatnak megfelelően, a fennálló tőketartozás havi öt százaléka-nak törlesztését feltételezve. A fizetési moratórium révén 2020-ban a háztartásoknál maradó összeg jelentősen hozzájárul a koronavírus-járvány potenciális negatív hatásainak mérsékléséhez.

13. ábra

A fizetési moratórium becsült likviditási hatása terméktípus szerint (milliárd Ft)

Megjegyzés: Csak hitelintézeti szektor és csak természetes személy adósok (egyéni vállalkozók és őstermelők nélkül). A babaváró kölcsönök esetében a moratórium likviditási hatása a gyermekvállaláshoz kapcsolódó törlesztés szüneteltetés hatását is tartalmazza.

Forrás: MNB

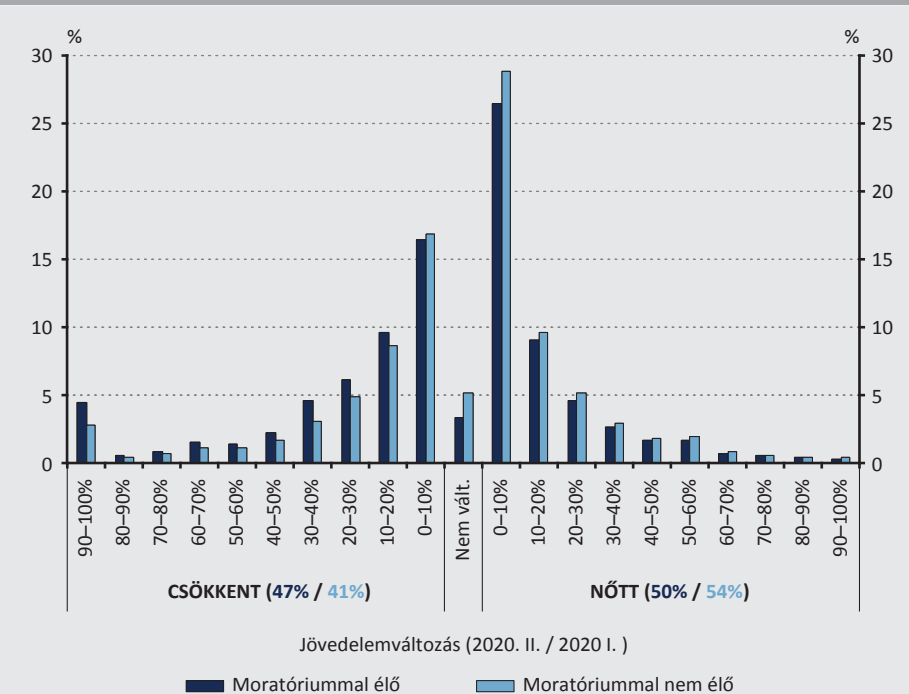
4.2.2. Potenciálisan sérülékeny lakossági ügyfélkör

A koronavírus-járvány hatásaival közvetlenül érintett, potenciálisan sérülékeny ügyfélszegmens meghatározása érdekében az ügyfelek jövedelmi helyzetének, munkaerőpiaci helyzetének változását, valamint a járványhatásokkal szembeni sérülékenységükre vonatkozó kérdőívben adott válaszukat is megvizsgáltuk.

A törlesztési kötelezettségüket nem folytató ügyfelek mintegy 47 százalékának csökkent valamilyen mértékben az átlagos havi jövedelme 2020. II. negyedévében 2020 I. negyedévéhez képest (14. ábra). Ezen ügyfelek harmadának esett vissza a jövedelme több mint 30 százalékkal, így becslésünk szerint 240 ezer moratóriummal élő háztartási adós tekinthető sérülékenynek a jövedelmi helyzetének változása alapján.

14. ábra

A banki ügyfelek eloszlása a bankszámlájukra érkező átlagos havi munkabér-jóváírás összegének 2020. I. és 2020. II. negyedéve közötti változása alapján

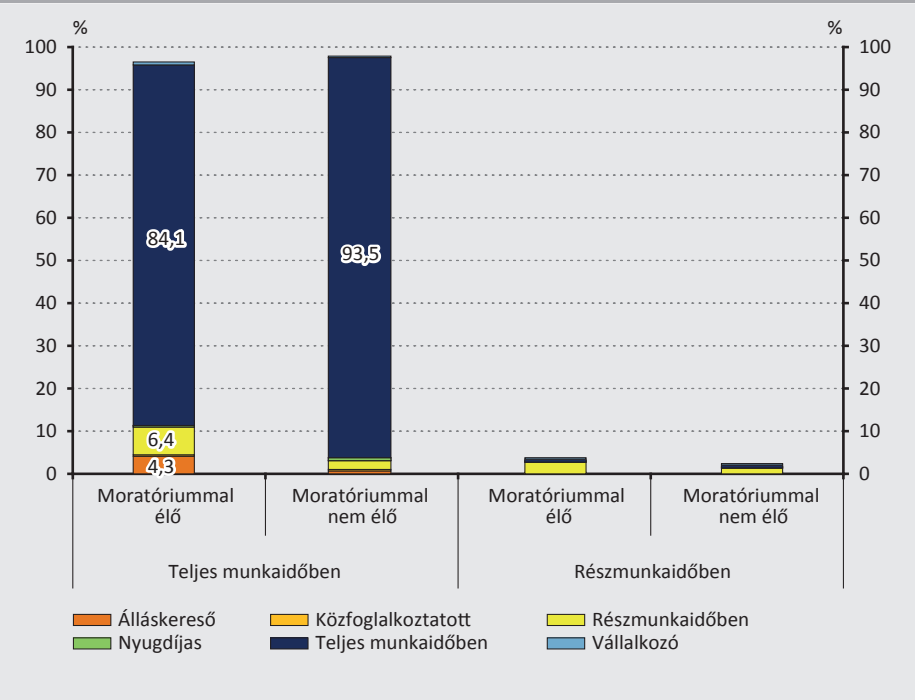

Megjegyzés: Csak hitelintézeti szektor és csak természetes személy adósok (egyéni vállalkozók és őstermelők nélkül). A 2019 decemberében munkabér-jóváírással rendelkező banki ügyfelek jövedelmi adatai alapján készült becslés.

Az MNB kérdőíves felmérése alapján a moratóriummal élő háztartások közül több mint 11 százalék volt azok aránya, ahol a főkereső 2020 februárjában alkalmazottként dolgozott, és azóta romlott a munkaerőpiaci státusza, míg a moratóriumból kimaradók esetén ugyanez az arány 3 százalékot ért el. A munkaerőpiaci helyzetének romlását tapasztaló moratóriumot igénybe vevő, 11 százalékos súlyt képviselő adósokon belül 7 százalékpontot tesznek ki a részmunkaidős foglalkoztatottá, 4 százalékpontot az álláskeresővé és 0,5 százalékpontot a közfoglalkoztatottá vált ügyfelek (15. ábra). Így becslésünk szerint munkaerőpiaci státuszának romlásából adódóan mintegy 180 ezer moratóriummal élő ügyfél tekinthető pénzügyileg sérülékenynek.

15. ábra

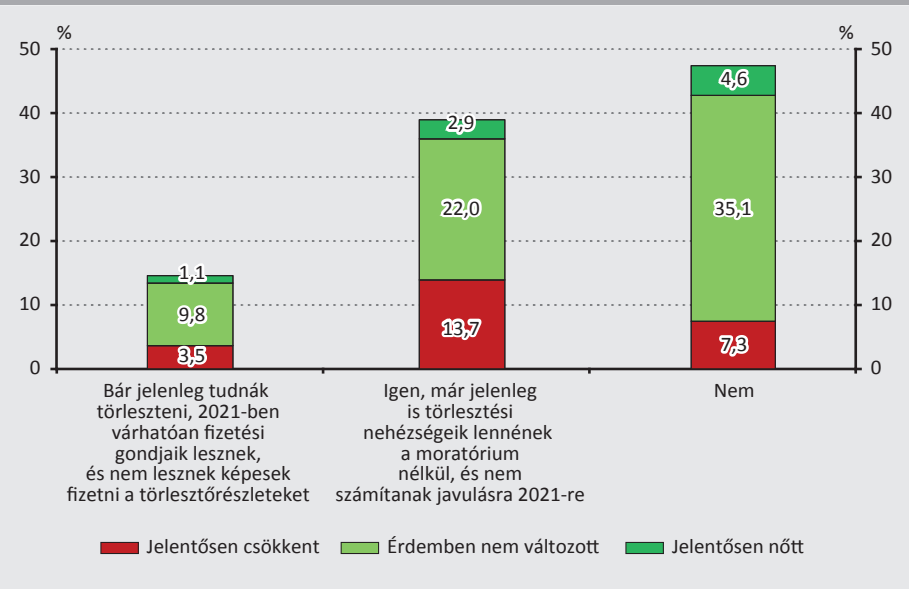
A 2020 februárjában teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatottak jelenlegi munkaerőpiaci státuszának alakulása (az összes 2020. februárban foglalkoztatott arányában)

Az MNB kérdőíves megkeresése alapján a moratórium lehetőségével élt háztartások több mint 53 százaléka fizetési nehézségre számít 2021-ben (16. ábra). Közülük közel háromnegyedük saját bevallásuk szerint a fizetési moratórium hiányában már most is fizetési nehézséggel szembesülne. Jelentős részük azonban változatlan vagy növekvő jövedelem mellett vallotta magát potenciálisan fizetési nehézséggel szembeesülő háztartásnak, ami az erkölcsi kockázat fennállására irányítja rá a figyelmet. A széleskörű moratórium hosszú távon való fenntartása emiatt várhatóan növelné a jövőbeli nemfizetési kockázatot. A felmérés alapján a fizetési nehézségre számító és moratóriummal élő ügyfelek közel harmadának jövedelme csökkent érdemben saját bevallása szerint, így az ügyfelek önbevallása szerint *mintegy 270 ezer főt tehet ki a sérülékeny csoportja*. Ezen sérülékeny ügyfélcsoport kétharmada (17. ábra), *180 ezer ügyfél megtakarításaiból legfeljebb egy hónapig tudná fenntartani jelenlegi életszínvonalát, így különösen kockázatosnak tekinthető*. Ez az arány jelentősen magasabb a korábbi években megfigyelt, érdemi megtakarítással nem rendelkező háztartások arányához képest. Boldizsár et al. (2016) alapján a háztartások mintegy 40 százalékának nincs érdemi vagyona.

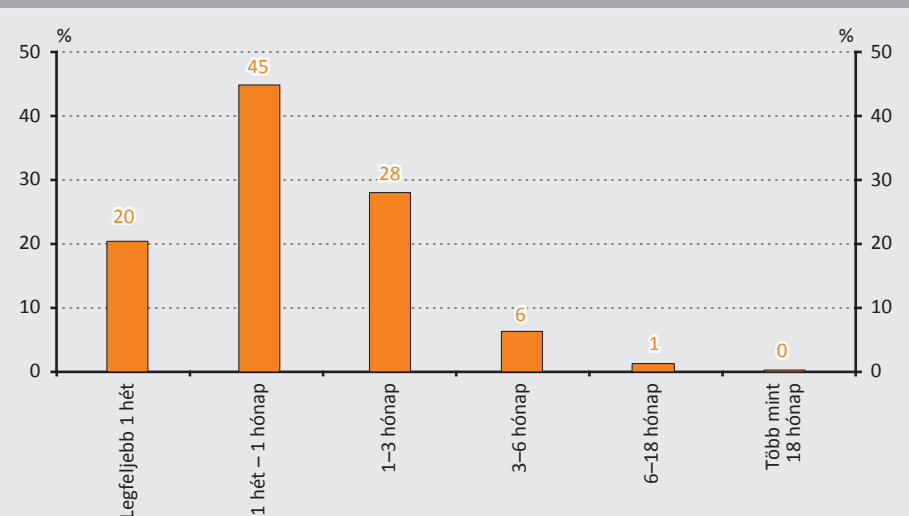
16. ábra

A moratóriumot igénybe vett háztartások eloszlása a fizetési nehézségek bekövetkezésére vonatkozó várakozások és a jövedelmük változása szerint

17. ábra

A moratórium lehetőségével élő, önbevallásuk alapján a moratórium nélkül fizetési nehézségekkel küzdő háztartások tartalékainak eloszlása abban az esetben, ha minden kereső elveszítené az állását

Megjegyzés: Kérdés: Ha háztartásának minden kereső tagja elveszítené az állását, mennyi ideig lenne képes fenntartani a jelenlegi életszínvonalát a háztartás?

Össességében elmondható, hogy a moratórium lehetőségével demográfiai jellemzőiket, jövedelmi és vagyoni helyzetüket tekintve sérülékenyebb ügyfelek nagyobb számban éltek. A koronavírus-járvány hatásaival közvetlenül is érintett, potenciálisan sérülékeny háztartási ügyfélkör becslésünk szerint mintegy 180–270 ezer főre tehető.

4.2.3. Vállalati szegmens

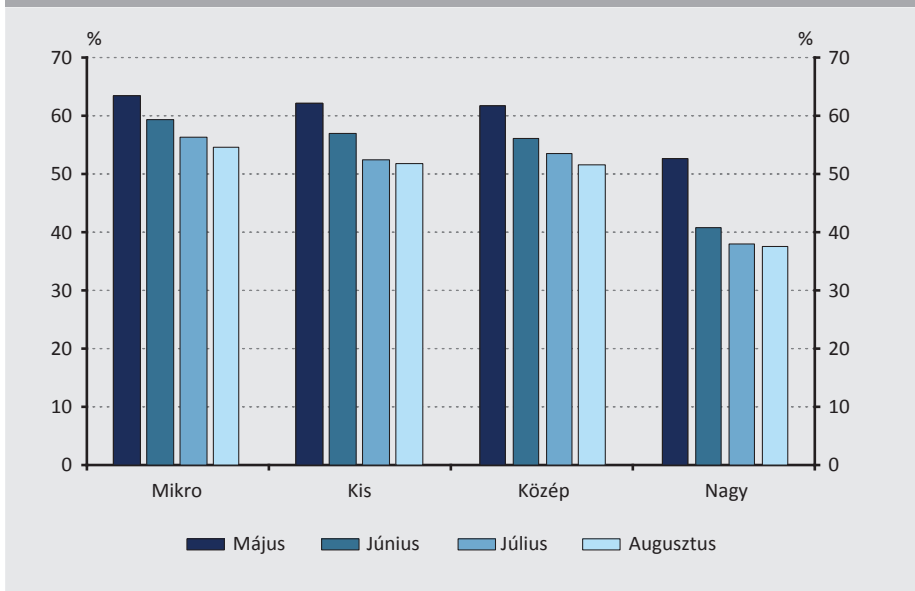
A 2020. augusztusi adatok alapján a moratóriumot mintegy 50 ezer vállalat vette igénybe, a fennálló hitelintézeti vállalati hitelállomány arányában mintegy 40 százalékot, 3 700 milliárd forintnyi hitelt jelentve. Vállalati elemzésünk egésze a hitelintézeti szektorra vonatkozik, a nem hitelintézetekhez kapcsolódó, moratóriumban lévő hitelállomány nagyságrendileg mintegy 600 milliárd forintra tehető. Az elemzett időtartam alatt, májustól augusztusig mintegy 10 százalékponttal csökkent a vállalati ügyfelek körében a moratórium igénybevétele. Ennek részben oka lehet, hogy a koronavírus első hullámának lezárultával, a bizonytalanság csökkenése és az élénkülő kereslet következtében egyes vállalatok a hitelek újbóli törlesztése mellett dönthettek. A csökkenő igénybevétel ellenére a fizetési moratórium becslésünk szerint mintegy 1 100 milliárd forinttal, a 2019. évi GDP 2,3–2,4 százalékával javítja 2020 végéig a vállalatok likviditási helyzetét.

A vállalatméret jelentősen hat a moratórium igénybevételére, nagyobb vállalatok kisebb arányban éltek a moratórium lehetőségével (18. ábra). A mikro-, kis- és középvállalatok ügyleteik több mint felében vették igénybe a moratóriumot a vizsgált idő alatt, míg nagyvállalatok körében arányaiban 10–15 százalékponttal alacsonyabb az igénybevevői kör nagysága⁷. Az 1 milliárd forint feletti fennálló állománnyal rendelkező hitelek körében júniusban még 12 százalékkal, augusztusban közel 10 százalékkal volt alacsonyabb a moratórium igénybevétele, mint az 1 milliárd forint alatti fennálló állománnyal rendelkező hitelek esetén. A moratóriumban részt vevő szerződések (fennálló hitelállomány) 45 százaléka (20 százalék) mikro-, 23 százaléka (18 százalék) kis-, 14 százaléka (24 százalék) közép-, míg 18 százaléka (38 százalék) nagyvállalati.

⁷ A KKV-ügyfelek moratóriumban való magasabb részvételét *Duignan és McGeever (2020)* is kimutatta Írországra vonatkozóan.

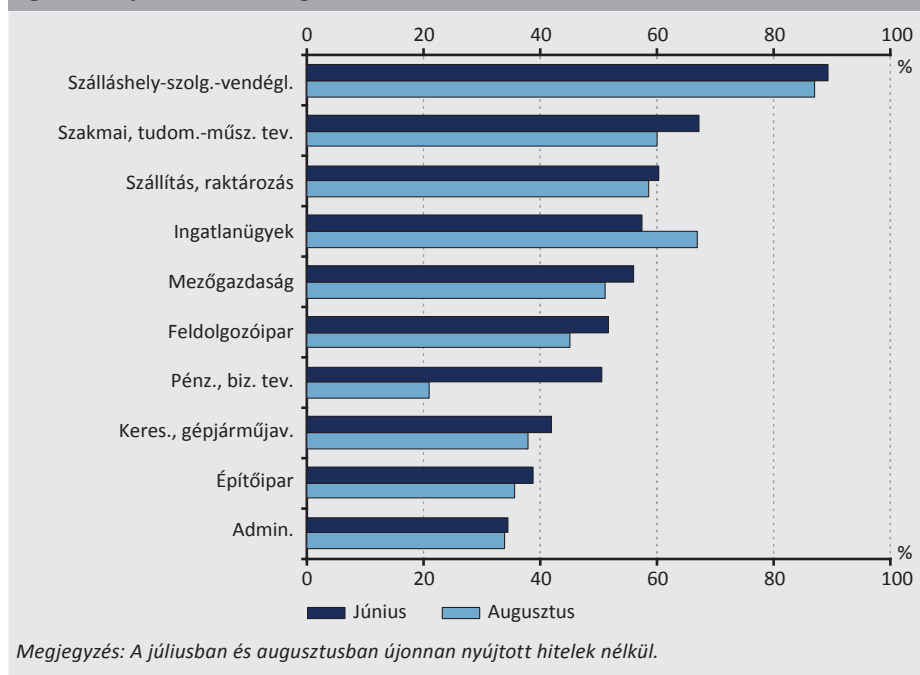
18. ábra

A moratóriummal érintett hitelállomány aránya az igénybe vevő vállalat mérete szerint

A 10 legnagyobb hitelállománnyal rendelkező ágazat a vállalati hitelállomány nagyjából 94 százalékaért felel, körükben a moratórium igénybevétele nagyfokú szórást mutatott (19. ábra). A szálláshely-szolgáltatás-vendéglátás ágazatban a legmagasabb, 85 százalék fölötti a moratóriumot igénybe vevők aránya. A magas kihasználtság valószínűleg összeköthető azzal, hogy a koronavírus-járvány negatív reálgazdasági hatásai, illetve a karanténintézkedések ezt az ágazatot érintették a leghamarabb, illetve a legközvetlenebbül, így az itt tevékenykedő vállalatok számára a moratórium azonnali segítséget nyújthatott a likviditási problémáik kezelésében. A moratóriumot a legkevésbé az építőiparban, illetve az adminisztratív és szolgáltatást támogató ágazatban vették igénybe, ahol mind júniusban, mind augusztusban 40 százalék alatt maradt az igénybevétel. A legnagyobb hitelállománnyal rendelkező, a teljes hitelállomány majdnem egynegyedéért felelős feldolgozóiparban a moratórium igénybevétele a sokasági átlaghoz hasonló: júniusban 52 százalék, míg augusztusban 45 százalékot tett ki a moratóriumban lévő vállalatok aránya. Földrajzi megoszlás alapján a moratórium kihasználtságában megyei szinten kisebb-nagyobb eltérések tapasztalhatók, azonban a budapesti, illetve a vidéki igénybevétel aggregált arányai a sokasági átlagnak megfelelők.

19. ábra
A moratóriummal rendelkezők aránya a tíz legnagyobb hitelállománnyal rendelkező ágazatban júniusban és augusztusban

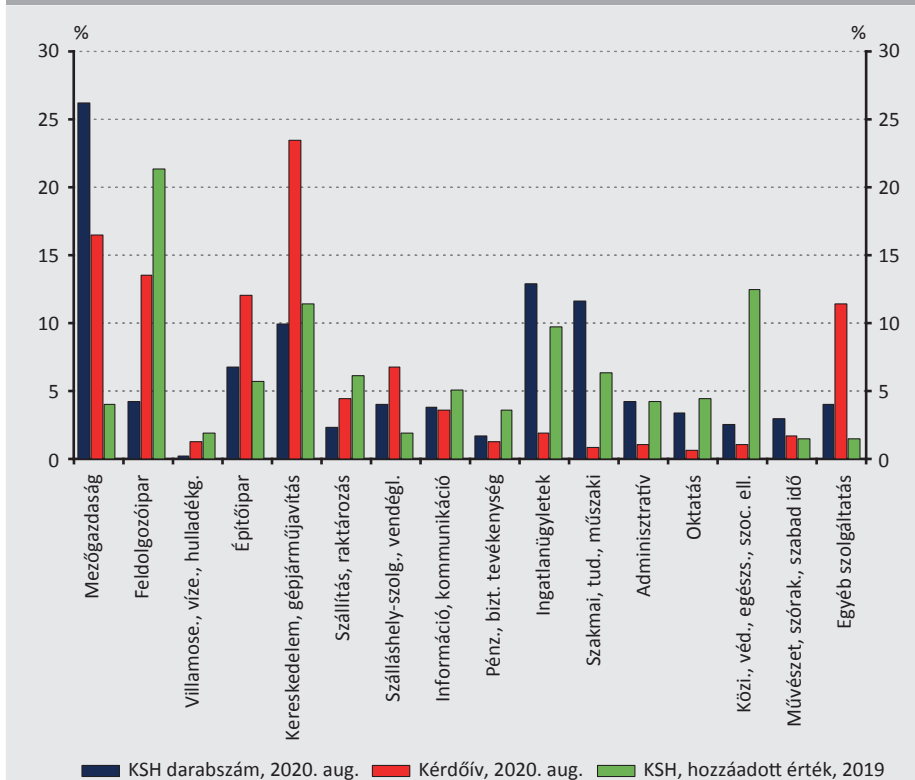
Az MNB kérdőíves felméréseinek eredményei is megerősítik a moratóriumba lépő vállalati adósok eddigi jellemzőit. A kérdőívet összesen 1 165 vállalati adós töltötte ki, melyből 940 vállalat válaszolt a moratórium igénybevételére vonatkozó kérdésre („Él a vállalkozás valamelyik fennálló hitele kapcsán a 2020 végéig érvényes fizetési (törlesztési) moratóriummal?”). Közülük 501 vállalat vette igénybe a moratóriumot, míg 439 vállalat a további törlesztés mellett döntött, így ezen vállalatokra végeztük el az elemzést. A kérdőívet kitöltő vállalatok ágazati eloszlása GDP-n belüli hozzájárulás és vállalat szám alapján is kissé eltér az ismert tényadatokétól (20. ábra). 2020. augusztusi tényadatok alapján ugyanis míg a regisztrált vállalkozások 26 százaléka tevékenykedik mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágazatban⁸ és a 2019-ben megtermelt GDP 4 százaléka köthető az ágazathoz⁹, addig a kérdőíves felmérésben részt vevő vállalatok 16 százaléka volt ezen ágazathoz köthető. A korlátozott ágazati reprezentativitás ellenére a kérdőívet kitöltő vállalatok közül a moratóriumba lépő vállalatok részaránya nagyrészt megegyezik a sokasági átlaggal, hisz 501 vállalat lépett be legalább egy hitele esetén a moratóriumba, mely 53 százalékos igénybevételnek felel meg.

⁸ A regisztrált vállalkozások száma nemzetgazdasági ágak szerint – GFO'14. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qvd019a.html?down=938. Letöltés ideje: 2020. november 20.

⁹ A bruttó hozzáadott érték értéke és megoszlása nemzetgazdasági áganként (1995–). https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt002d.html. Letöltés ideje: 2020. november 20.

20. ábra

A kérdőíves felmérésben részt vett vállalatok, illetve a regisztrált vállalkozások nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása a vizsgált iparágakon belül

Megjegyzés: N=940.

Forrás: MNB kérdőíves felmérés, KSH (lásd 9. és 10. lábjegyzet)

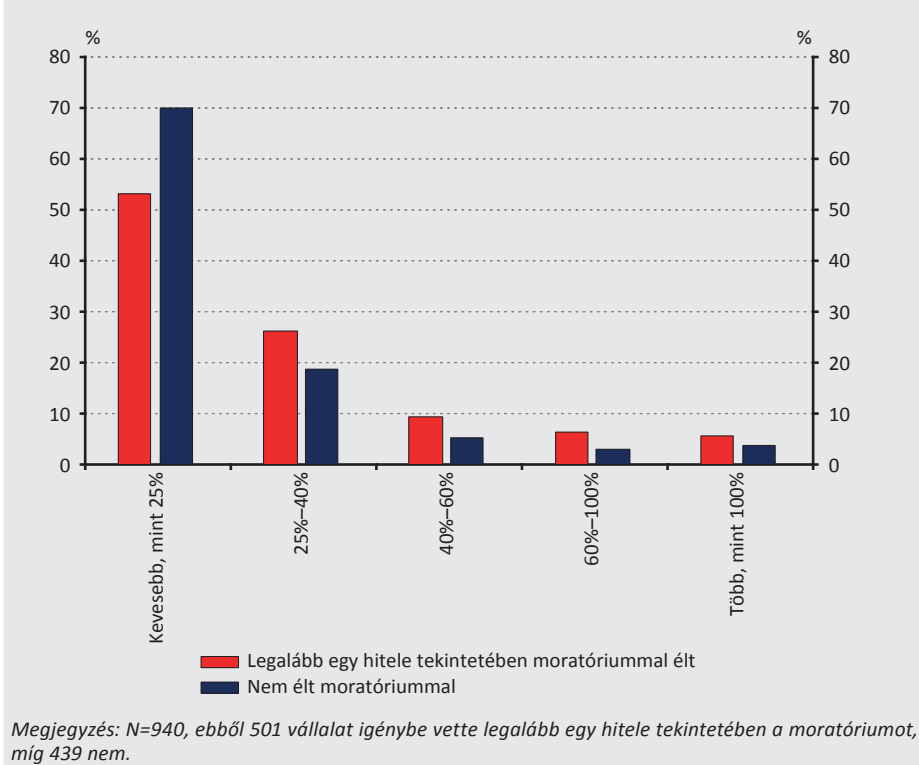
A kérdőív adatai alapján a moratórium nagymértékben segítette a vállalatokat átmeneti likviditási problémájuk kezelésében, ugyanis a moratóriumba belépő vállalatok saját bevallása alapján 30 százalék nem, további 40 százalék pedig csak részlegesen tudta volna hitelét törleszteni, amennyiben nem vette volna igénybe a moratórium lehetőségét. A felszabaduló összeget a legtöbb vállalat az átmeneti likviditási céljainak fedezésére fordította: közel kétharmaduk jelölte meg ezt a lehetőséget a kérdőíves felmérésben, miközben külön-külön minden más egyéb célt (beruházási, megtakarítási/tartalékképzés, munkabér kifizetése) kevesebb mint a vállalatok 30 százaléka jelölt meg.

A moratóriumba belépő vállalatok a kérdőíves felmérés alapján relatíve jobban eladósodottak, az átlagos árbevétel-csökkenésnél nagyobb bevételcsökkenésre számítottak 2020-ban, amit az is alátámaszt, hogy a járványhelyzet negatív gazdasági következményeitől jobban érintett iparágakban tevékenykednek inkább.

A kérdőívet kitöltő vállalatok közül 61 százalék felelte azt, hogy a 2020. március 18-án fennálló hiteltartozása a 2019-es évi árbevételének 25 százaléka alatt marad, 23 százaléka felelte, hogy 25–40 százalék közé esik, míg 17 százalék szerint a 40 százalékot is meghaladja. A moratóriumba belépő vállalatok között az alacsonyan eladósodott vállalatok aránya csupán 53 százalékot tett ki, miközben az abból kimaradók között a 2019-es évi árbevétel 25 százaléka alá eső fennálló hiteltartozással rendelkező vállalatok aránya 70 százalékot tett ki (21. ábra). A 25–40 százalékos értéknél már a moratóriumba belépők részaránya volt magasabb, az igénybe vevők 26 százaléka tartozott ide, miközben a moratóriumból kimaradók között csak 19 százalék volt ez az arány. A jelentősebben, a 2019-es árbevétel legalább 40 százalékának megfelelő hitelállománnyal eladósodott vállalkozások még nagyobb arányban léptek a moratóriumba, hisz a moratóriumba lépők közül 21 százalékuk sorolható ide, míg a moratóriumba nem belépők között a részarányuk alig több mint fele ekkora, csupán a kimaradók 12 százalékáa tekinthető jelentősen eladósodottnak.

21. ábra

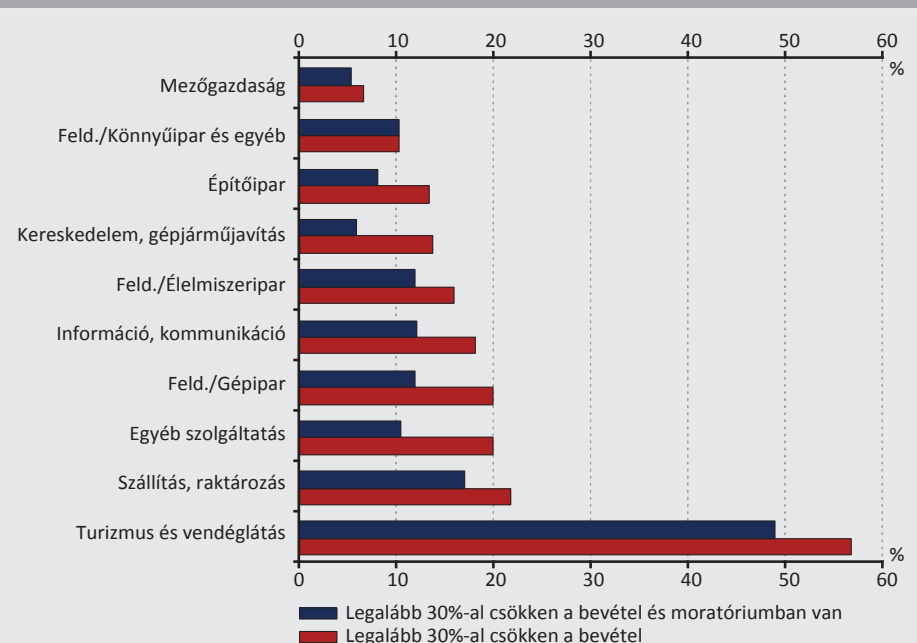
A kérdőíves felmérésben részt vevő vállalatok megoszlása a 2019-es árbevétel arányában fennálló hiteltartozás esetén a moratóriumba belépő és abból kimaradók között

Az MNB kérdőíves felmérése alapján közel *minden ötödik vállalkozás szerint jelentősen csökken a vállalat árbevétele 2020-ban*. A moratórium bevezetésekor hitellel rendelkező vállalkozások 18 százaléka válaszolta, hogy várakozása szerint a járvány gazdasági hatásai miatt ideai árbevétele a tavalyinál legalább 30 százalékkal alacsonyabb lesz. A moratóriummal élők átlagosan nagyobb árbevétel-visszaesésre számítottak 2020-ban, mint a programból kilépők. Míg a moratóriummal élők 24 százaléka számít az ideai bevételeinek tavalyihoz képest legalább 30 százalékkal történő csökkenésére, addig a törlesztést folytató vállalatok esetében ez az arány csupán 12 százalék. A moratóriummal élő vállalkozásokon belül ugyanakkor jelentős azon vállalatok aránya, amelyek nem számítanak árbevételük csökkenésére: 34 százalékuk változatlanságot vagy növekedést jelölt meg. Ez az arány a programból kilépők esetén ugyanakkor jelentősen magasabb volt, 53 százalékot tett ki. Legszűlyosabban a turizmus és vendéglátás ágazatot érintette a járvány, a vállalkozások fele – várakozásuk szerint – legalább 30 százalékos árbevétel-csökkenést szenved el 2020-ban (22. ábra). Az ágazaton belül azon vállalkozások, amelyeknek jelentősen visszaesik az árbevétele, néhány kivétellel szinte mind élnek is a moratóriummal.

22. ábra

A 2020-ban árbevételüknek legalább 30 százalékát elvesztők aránya az összes kitöltő arányában, ágazati bontásban

Megjegyzés: Összes hitellel rendelkező válaszadó a feltüntetett ágazatokban: N=838, ebből árbevételéből súlyosan veszítő: 145. Összes hitellel rendelkező és moratóriummal élő válaszadó a feltüntetett ágazatokban: N=444, ebből árbevételéből súlyosan veszítő: 96.

4.2.4. Moratórium a sérülékeny iparágakban

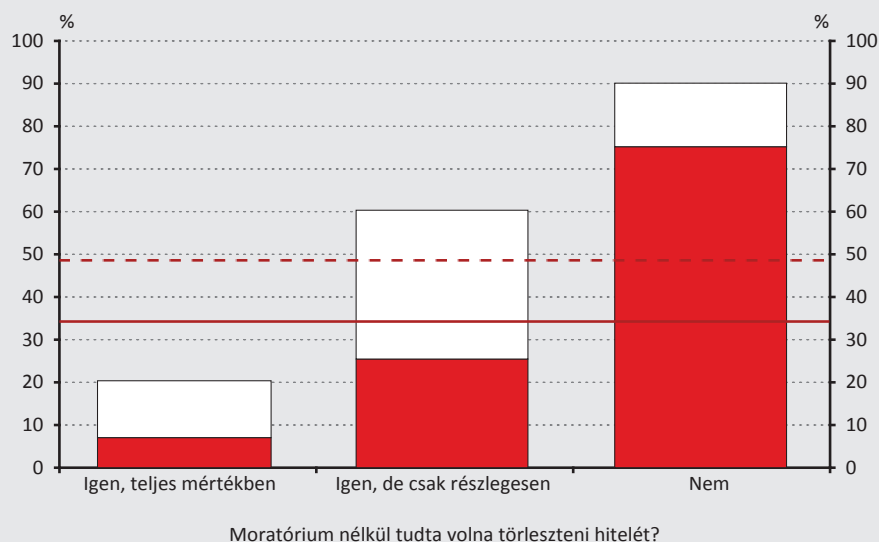
Az MNB 2020. májusi Pénzügyi stabilitási jelentésében azonosította a koronavírus-válság negatív hatásainak leginkább kitett szakágazatokat: közvetlenül sérülékenynek sorolta be a koronavírus-járvány és a terjedése elleni intézkedések, leállások, korlátozások, izolációs lépések hatására azonnal érintetté vált szakágazatokat (pl.: turizmus és vendéglátás ágazat egésze), míg a járvány elleni védekezés másodkörös hatásaként, az aggregált keresletcsökkenés következtében érintetté vált szakágazatokat (pl.: személyautó-gyártás) közvetetten sérülékenyként azonosította (a besorolást lásd részletesen *MNB (2020b:73–76)*). 2020 márciusához hasonlóan az augusztusi adatok alapján is *a sérülékeny iparágakban tevékenykedő vállalatok hitelállománya a teljes hitelállomány nagyjából harmadát tette ki, körükben az átlagosnál magasabb a moratórium igénybevételének nagysága*. A sérülékeny ágazatban tevékenykedő vállalatok jellemzően kevesebb személyt foglalkoztatnak, mint ami a vállalati szférára általában jellemző. A sérülékeny ágazatokban tevékenykedő vállalatok között a kis- és középvállalkozások súlya a sokasági átlagot meghaladó.

A sérülékeny ágazatokon belül kiemelten kockázatosként értékeltük azon vállalatokat, ahol a moratórium igénybevétele mellett viszonylag rossz a likviditási (személyi jellegű ráfordítás/pénzeszközök $>0,5$) és az eladósodottsági (adósság/EBITDA >1 vagy negatív) helyzet is. *A teljes vállalati kitettség tizede tekinthető kiemelten kockázatosnak a sérülékeny ágazatokhoz kapcsolódóan*. Az elhúzódó járványhelyzet miatt a koronavírusnak közvetlenül vagy közvetve kevésbé kitett ágazatokban tevékenykedő vállalatok egy részének körében is problémás lehet a fizetési moratórium lejárta után a hitelek törlesztése. Így *a nem sérülékeny ágazatokban tevékenykedő, ám jelentősen kifizetett pénzügyi helyzetben (adósság/EBITDA >4 vagy negatív és személyi jellegű ráfordítás/pénzeszközök >2) és moratóriumban lévő vállalatok hitelállományát szintén kockázatosként azonosítottuk, mely a teljes vállalati hitelállomány 6 százalékát teszi ki*. Összességében a kiemelten kockázatos hitelállomány a hitelintézetek vállalati hiteleinek 15–20 százalékára rúg a júliusi adatokhoz hasonlóan (vö.: *MNB 2020c:31–32.*). Az MNB kérdőíves felmérése alapján *hasonló mértékű kockázatos hitelállomány* azonosítható (23. ábra): a kérdőívet kitöltő 940 vállalat 19 százaléka nyilatkozott úgy, hogy jelenleg nem lenne képes törleszteni, illetve nem számít javulásra a jövőben, a vállalatok további 12 százaléka pedig azt válaszolta, hogy jelenleg képes lenne törleszteni, de a jelenlegi forgalomra és a bevételekre vonatkozó várakozása alapján 2021-ben már nem lenne képes rá. A kérdőíves felmérés alapján moratóriumot igénybe vevők körében viszonylag jól elkülönülnek az arra igazán rászoruló, illetve a lehetőséget inkább csak igénybe vevő vállalatok: a moratóriumba belépő, tavasszal komolyabb likviditási problémákat megélt vállalatok körében ugyanis négyből három vállalat úgy nyilatkozott, hogy jelenleg is fizetési gondjai vannak, illetve nem számít javulásra a jövőben. A saját bevallása

alapján tavasszal teljes mértékben törleszteni képes, ám moratóriumba belépő vállalatok körében azonban csak 20 százalékot tesz ki a most vagy a jövőben fizetési nehézségeket váró vállalatok aránya. A perzisztencia magas foka a jelenlegi helyzet és várakozások kapcsán a koronavírus okozta helyzet sajátos mivoltából eredhet: a vírushelyzet kapcsán tavasszal bevezetett karanténintézkedések az egyes ágazatokat eltérő mértékben érintették, nagyrészt attól függően, hogy az adott ágazat működése megoldható-e digitális csatornákon, távoli munkavállaláson keresztül. Az egyes ágazatok lehetőségeit erősen befolyásolhatja a fizikai távolságtartás fennmaradása, így jelentősen eltérő mértékű és ütemű lehet az ágazati kilábalás.

23. ábra

A fizetési nehézségek, illetve a hitelképesség közötti kapcsolat

Most tudna törleszteni, de 2021-ben várhatóan nem lesz rá képes a jelenlegi várakozásai mellett
 Jelenleg is fizetési gondjai vannak, és nem számít javulásra 2021-ben

Megjegyzés: A moratóriumot igénybe vevő 501 vállalat körében, (szaggatott) piros vonallal a vállalatok saját bevallása alapján (jövőben) fizetési gondokkal küzdő, moratóriumban lévő vállalatok aránya. Az ábrán a fizetési nehézségekkel küzdő válaszadók kerültek feltüntetésre, a maradék válaszadónak a kérdőív elkészültekor nem volt törlesztési problémája és a jövőben sem számított erre.

4.3. A fizetési moratórium bankszektori hatásai

4.3.1. Jövedelmezőség

A fizetési moratórium mérsékelt költségek fellépése mellett volt képes jelentős többletlikviditást nyújtani a piaci szereplők részére. A fizetési moratóriumra vonatkozó jogszabály alapján a moratórium időszaka alatt esedékessé váló kamatok nem tőkésednek, hanem a felhalmozódott kamatot a hátralévő futamidőben esedékes törlesztőrészekkel együtt a fizetési moratórium lejártát követően a futamidő alatt,

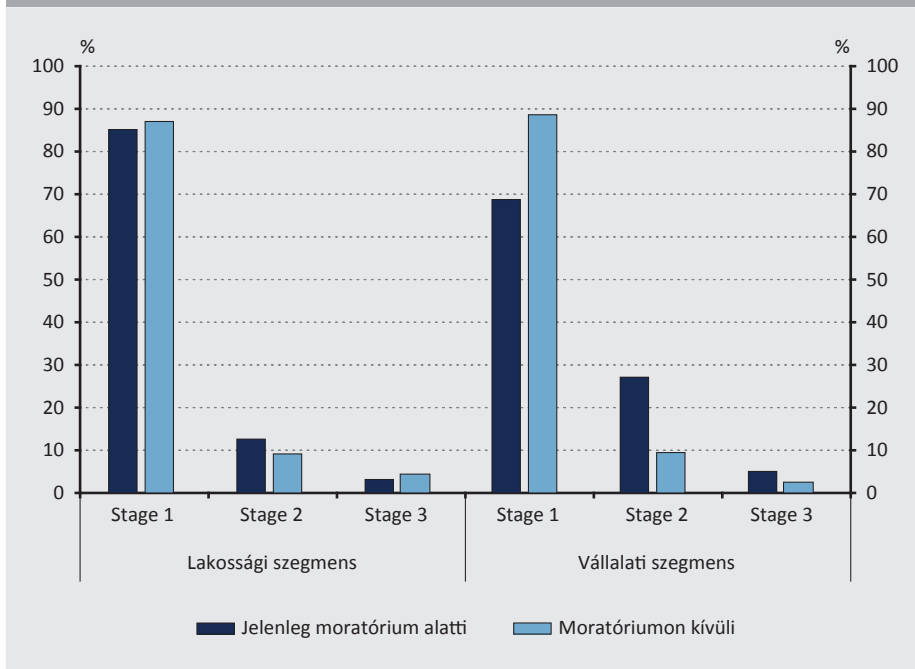
évente egyenlő részletekben kell megfizetni. A fellépő jelenérték-csökkenés miatt ugyanakkor a bankrendszer veszteséget szenved el. Becslésünk szerint a fizetési moratórium az augusztusi kihasználtsági adatok alapján mintegy 25–30 milliárd forintos veszteséget okozhatott a bankoknak 2020-ban. A realizált veszteséget ugyanakkor részben ellensúlyozza a moratórium miatt mérséklődő hitelkockázat, a kisebb mértékben romló portfólióminőség, valamint a moratórium általános gazdaságélénkítő hatása. Hosszú távon a rászorultsággal nem alátámasztott moratórium fenntartása esetén azonban növekedhet az ügyfelek erkölcsi kockázata, mely időben elnyúló veszteséget okozhat a bankrendszer szereplői számára.

4.3.2. Értékvesztésképzés

A fizetési moratórium túlzottan hosszú távú fennállása elfedheti az ügyfelek valós törlesztési képességét, és megnehezítheti a hitelintézetek prudens értékvesztés-képzését. A hitelállomány értékvesztés kategóriák közötti eloszlását vizsgálva megállapítható (lásd 24. ábra), hogy a lakossági szegmensben a moratórium alatti és moratóriumon kívüli hitelek érdemi eltérést nem mutatnak. A lakossági hitelállomány moratóriumtól való független kezelése az értékvesztés szerinti besorolás tekintetében arra utal, hogy a fizetési moratórium hosszabb távon elfedheti az ügyfelek valós törlesztési képességét, és tényleges értékvesztésképzés-szükséglet csak később, a moratórium lejárta után keletkezik majd. A fizetési moratórium a vállalati hitelkockázat változásának banki megítélését a lakossági kitétségekhez képest nagyobb mértékben befolyásolja. A vállalatok esetén látható, hogy a hitelintézetek a moratórium alatt lévő hitelállományt nagyobb mértékben sorolták a magasabb hitelkockázatot jelző kategóriákba. Ezt magyarázhatja, hogy a bankok több információval rendelkeznek a szorosabban nyomon követett vállalati ügyfelek hitelkockázata tekintetében, valamint hogy a vállalatok általánosan is aktívabban keresik meg hitelező bankjukat a törlesztéssel kapcsolatos problémák esetén. Mindazonáltal feltételezhető, hogy a fizetési moratóriumban részt vevő ügyfelek hitelkockázata a vállalati szegmensben is csak jelentős bizonytalanság mellett becsülhető, és hogy a moratórium után akár jelentősebb korrekciók is szükségessé válhatnak.

24. ábra

A moratórium alatti és moratóriumon kívüli hitelállomány eloszlása ügyfélszegmens- és értékvesztés-besorolás alapján (2020. augusztus)

5. A fizetési moratórium meghosszabbítása

A koronavírus-járvány elhúzódása és a 2020 szeptemberétől tapasztalt újbóli erősödése tovább rontotta a gazdasági kilátásokat, és újabb járványügyi intézkedések bevezetését tette szükségessé. Az elhúzódó járvány potenciális negatív gazdasági hatásainak ellensúlyozására a Kormány a bevezetett fizetési moratórium 6 hónapos meghosszabbítása mellett döntött a 2020. március 18-ig folyósított hitelek esetében. A Kormány döntése értelmében a fizetési moratóriummal élt adósok esetén a fizetési moratórium változatlan feltételek mellett 2021. június 30-ig érvényben marad, míg a moratóriummal még nem élő adósoknak a fizetési moratórium igénybevételére vonatkozó szándékukat írásban vagy elektronikusan kell jelezniük a hitelezőiknek.

A fizetési moratórium augusztusi igénybevételi arányainak a meghosszabbítás teljes, 6 hónapos időszakán való fennmaradását feltételezve az intézkedés mintegy 1 100–1 200 milliárd forint többletlikviditást hagyhat az igénybe vevő adósoknál. Becslésünk szerint a gazdasági szereplőknél maradó többletlikviditásból a háztartási ügyfelek mintegy 420–460, a vállalati ügyfelek pedig mintegy 680–740 milliárd forinttal részesednek. A fizetési moratórium így 2021-ben a 2019. évi GDP mintegy

2,3 százalékat kitevő összeget hagyhat a piaci szereplőknél, enyhítve ezzel a likviditási nehézségeiket, segítve a gazdasági aktivitás mielőbbi helyreállítását is.

A moratórium meghosszabbítása a hitelek jelenértékének megváltozása miatt a 2020-ra vonatkozó intézkedéshez hasonlóan a banki profitabilitásra kedvezőtlen hatást gyakorol. A hat hónapos hosszabbítás a bankok oldalán mintegy 10–15 milliárd forintos többletvesztést okozhat a hitelek jelenérték-csökkenéséből eredően. A potenciális veszteséget azonban a bankok megfelelő tőkehelyzete ellensúlyozni tudja. A hitelezési kapacitás tőke oldali fenntartását az MNB is számos intézkedéssel támogatta.

A fizetési moratórium meghosszabbításában várhatóan részt vevő hitelállomány túlnyomó részére ugyanakkor nem alkalmazhatók már a kedvezményes értékvesztésképzési szabályok, ami további értékvesztésképzési kötelezettséget eredményez majd a bankok oldalán. Az Európai Bankhatóság ajánlása (*EBA 2020b*) és az MNB tájékoztatása¹⁰ alapján a moratórium 2020 szeptemberét követően életbe lépett meghosszabbítása új fizetési átütemezésnek minősül. A 2020. szeptembert követően életbe lépett moratóriumhosszabbítás esetében értékvesztésképzési szempontból már vizsgálni kell a moratóriumban töltött idő hosszát, és az EBA által meghatározott könnyítések nem alkalmazhatók azon kitétségekre, amelyek a 2020. március és 2021. június közötti időszakban több mint 9 hónapig moratóriumban voltak. A moratórium meghosszabbításában részt vevő, összességében több mint kilenc hónapja moratóriumos ügyleteket így Stage 2 értékvesztési kategóriába kellene átsorolni. Becslésünk szerint a fizetési moratórium meghosszabbításával érintett hitelállomány így akár mintegy 200–300 milliárd forintos értékvesztésképzést tehet szükségessé 2021-ben. Az MNB azonban vezetői körlevélben¹¹ értesítette az intézményeket arról, hogy jó gyakorlatnak tartja csak azon kitétségek átstrukturáltnak minősítését és Stage 2-be sorolását, amelyeknél az ügyfél pénzügyi adataiban romlás következett be, vagy a pénzügyi helyzetéről nincs információ, így a végső hatás ennél várhatóan alacsonyabb lesz. Az MNB számos további intézkedéssel is támogatja a bankrendszer ellenálló képességének erősítését és a hitelezési képesség fenntartását: átmenetileg nem szankcionálja a tőkefenntartási puffer, valamint a 2. pilléres tőkeajánlás esetleges nem teljesítését, feloldotta a rendszerszinten jelentős intézmények tőkepuffer-követelményét, és döntött a rendszerkockázati tőkepuffer 2020. évi felülvizsgálatának elhalasztásáról.

¹⁰ <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2020-evi-sajtokozlomenyek/hitelbovules-biztonsagos-mukodessel-jegybanki-utmutatas-a-bankoknak>

¹¹ <https://www.mnb.hu/letoltes/vezetoi-korlevel-az-ifrs-9-standard-alkalmazasaban-a-makrogazdasagi-informaciok-felhasznalasarol-es-a-hitelkockazat-jelentos-novekedeset-jelzo-tenyezokrol.pdf>

6. Összegzés

A koronavírus-járvány hatására fellépő likviditási nehézségek kezelésére nemzetközi összevetésben is széles körben alkalmazott intézkedésnek bizonyult a Magyarországon elsők között bevezetett törlesztési moratórium. A törlesztési moratórium révén átmenetileg enyhül az adósok törlesztési kötelezettsége, növekszik a rendelkezésre álló jövedelmük és ezzel a járvány okozta gazdasági sokkhatás ellensúlyozására fordítható jövedelmi tartalékuk is. A hazai intézkedés a széles körű elérhetőség mellett magas részvétellel is párosult, ugyanis a moratóriumra jogosult mintegy 2,7 millió lakossági banki ügyfél mintegy 60 százaléka, 1,6 millió adós, illetve a vállalati adósok nagyjából fele, mintegy 50 ezer vállalkozás élt a fizetési moratóriummal legalább egy hitele tekintetében.

Tanulmányunkban az MNB részére elérhető, egyedülálló részletezettségű adatok alapján áttekintettük a moratóriummal élt ügyfelek demográfiai, jövedelmi és vagyoni jellemzőit, ami alapján a moratóriumot igénybe vevő ügyfelek moratóriumból kimaradókhöz képest alacsonyabb sokkellenálló képessége azonosítható. Jövedelmi és munkaerőpiaci jellemzőiket tekintve a moratóriumot igénybe vevő ügyfelek között nagyobb arányban fordulnak elő az alacsony iskolai végzettségű, részmunkaidős, vagy álláskereső, a jövedelmükhöz képest jobban eladósodott, kevés megtakarítással rendelkező ügyfelek. Előbbiek alapján tehát a moratórium lehetősége önmagában kontraszelektív hatással bír, vagyis a moratóriumra rászorulók nagyobb arányban veszik igénybe a programot, mint a járvány ellenére is megfelelő törlesztési képességgel bíró ügyfelek. Ez a vállalati hitelek kapcsán is megfigyelhető: a koronavírus okozta gazdasági nehézségeknek jobban kitett ágazatokban tevékenykedő vagy eladósodottabb vállalatok nagyobb részben léptek be a moratórium védőernyője alá.

A fizetési moratórium becslésünk¹² szerint nemzetgazdasági szinten mintegy 1 700 milliárd forint többletlikviditást hagyhat a programot igénybe vevő háztartásoknál és vállalatoknál 2020 végéig, ami a 2019. évi GDP 3,5–3,7 százalékát teszi ki. Ebből a háztartási szegmens mintegy 580–620 milliárd forinttal részesedik, ami a 2019. évi GDP 1,2–1,3 százalékát teszi ki. A háztartásoknál jelentkező likviditási hatás leginkább a jelzáloghitelek 300–310 milliárd forintot és a személyi hitelek 160–170 milliárd forintot kitevő és háztartásoknál maradó törlesztőrészletéből ered, amit az egyéb, kevésbé gyakori hiteltípusok után fizetendő törlesztések egészítenek ki. A vállalati szegmensben a moratórium likviditási hatása az év végéig 1100 milliárd forintra, a 2019. évi GDP 2,3–2,4 százalékára tehető. Hasonló nagyságrendű hatások várhatók a fizetési moratórium meghosszabbításától is. Becslésünk szerint a moratórium hat hónapos meghosszabbítása mintegy 420–460 milliárd forint többletlikviditást hagyhat a háztartásoknál és 680–740 milliárd forintot a vállalkozásoknál.

¹² Az egyes hónapokban a moratórium alatt álló hitelállomány arányával számolva, szeptembertől pedig az augusztusi arányok változatlanóságát feltételezve.

A fizetési moratórium révén tehát egy nemzetgazdasági szinten is jelentős gazdaságélénkítő intézkedés végrehajtása vált lehetővé. Emellett a fizetési moratórium több időt biztosít az igénybe vevő adósok számára a szükséges alkalmazkodás végrehajtására is, ezért vélelmezhető, hogy a moratórium után potenciálisan realizálódó hitelezési veszteség is mérsékelt maradhat a 2008-as pénzügyi válsághoz képest.

Árnyalja azonban a képet, hogy a moratóriummal élő és nem élő ügyfelek hitelkockázati jellemzőit tekintve a moratóriumban a kevésbé sérülékeny adósok mellett jelentős arányban vettek részt a kevésbé sérülékeny adósok is. A tartós, a járványhelyzetben túlmutató moratórium egyfelől növeli a moratórium során felhalmozódó és később visszafizetendő kamatokat, elfedi az ügyfelek valós törlesztési képességét, és a törlesztés tartós szüneteltetése a későbbiekben akár ronthatja is az ügyfelek fizetési fegyelmét. A moratórium általános jellege továbbá növelheti az erkölcsi kockázatot, ami mérsékelheti egyes adósok fizetési hajlandóságát az intézkedés hosszú távon való fenntartása esetén. Mindezek miatt a moratórium lejárta után emelkedhet a problémás banki hitelek állománya, ami a felmerülő veszteségeken keresztül a bankok hitelezési képességét ronthatja, ezáltal növelve a pénzügyi stabilitási kockázatokat. Ezeket hosszabb távon a hitelek proaktív banki átstrukturálása, a tartósan nemteljesítő ügyletek esetében pedig a követeléskezelők részére való értékesítés részben mérsékelheti.

A fizetési moratórium és annak meghosszabbítása hitelnyújtói oldalon korlátozott és kezelhető, mintegy 35–45 milliárd forintos közvetlen veszteséget okozhat a hitelek jelenérték-változása miatt 2021. júniusig. A moratórium meghosszabbítása továbbá akár 200–300 milliárd forint értékvesztésképzési szükségletet is eredményezhet a bankok oldalán a vonatkozó számviteli szabályok miatt. A program ugyanakkor részben mérsékelheti a potenciális hitelezői veszteségeket a portfólióminőség fenntartása és az üzleti környezet általános javítása révén. Továbbá a hazai bankrendszert a koronavírus-járvány az előző válsághoz képest megerősödött ellenálló képességgel, megfelelő tőke- és likviditási helyzetben érte, ami segíti az esetlegesen felmerülő veszteségek kezelését. Összességében a moratórium potenciális kockázatát a válság alatt realizált előnyei nagyban meghaladhatják, így az intézkedés megítélésünk szerint hatásos és hatékony válságkezelési eszköznek bizonyult. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a moratórium egy átmeneti eszköz a gazdaságon kívülről eredő sokkok hatásának tompítására. A járványhelyzetben túlmutató, hosszan elnyúló megoldások jelentős erkölcsi kockázathoz és pénzügyi stabilitási problémákhoz vezethetnek.

Felhasznált irodalom

- Báger Gusztáv – Parragh Bianka (2020): *A koronavírus-válság, fenntartható fejlődés és az ösztönző állam modellje*, Pénzügyi Szemle, 65(Különszám): 86-113. https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_k_2_4
- BIS (2020a): *Prudential response to debt under Covid-19: the supervisory challenges*. FSI Briefs No. 10., Bank of International Settlements, August. <https://www.bis.org/fsi/fsibriefs10.pdf>
- BIS (2020b): *Buffering Covid-19 losses – the role of prudential policy*. BIS Bulletin No. 9., Bank of International Settlements, April. <https://www.bis.org/publ/bisbull09.pdf>
- BIS (2020c): *Payment holidays in the age of Covid: implications for loan valuations, market trust and financial stability*. FSI Briefs No 8, Financial Stability Institute, Bank of International Settlement. <https://www.bis.org/fsi/fsibriefs8.pdf>. Letöltés ideje: 2020. november 12.
- BIS (2021): *Covid-19 and cyber risk in the financial sector*. BIS Bulletin No. 37, Bank of International Settlements, January. <https://www.bis.org/publ/bisbull37.pdf>
- Boldizsár Anna – Kékesi Zsuzsa – Kócián Balázs – Sisak Balázs (2016): *A magyar háztartások vagyoni helyzete a HFCS felmérés alapján*. Hitelintézeti Szemle, 15(4): 115–150. <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/boldizsar-anna-kekesi-zsuzsa-kocian-balazs-sisak-balazs.pdf>
- Collins, J.M. – Urban, C. (2018): *The effects of a foreclosure moratorium on loan repayment behaviors*. Regional Science and Urban Economics, 68(January): 73–83. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.10.010>
- Duignan, D. – McGeever N. (2020): *Which firms took COVID-19 payment breaks?* Financial Stability Notes 2020/6, Central Bank of Ireland. [https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/financial-stability-notes/no-6-which-firms-took-covid-19-payment-breaks-\(duignan-and-mcgeever\).pdf](https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/financial-stability-notes/no-6-which-firms-took-covid-19-payment-breaks-(duignan-and-mcgeever).pdf)
- EBA (2020a): *Risk assessment of the European banking system*. European Banking Authority, December. https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20Assessment%20Reports/2020/December%202020/961060/Risk%20Assessment_Report_December_2020.pdf
- EBA (2020b): *Guidelines on legislative and non-legislative moratoria on loan repayments applied in the light of the COVID-19 crisis*. European Banking Authority. <https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/guidelines-legislative-and-non-legislative-moratoria-loan-repayments-applied-light-covid-19-crisis>. Letöltés ideje: 2021. január 5.

FSB (2020): *COVID-19 Pandemic: Financial Stability Implications and Policy Measures Taken*. Financial Stability Board. <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P150720-2.pdf>. Letöltve: 2021. február 8.

Gaffney, E. – Greaney, D. (2020): *COVID-19 payment breaks on residential mortgages*. Financial Stability Note 2020/5, Central Bank of Ireland. [https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/financial-stability-notes/no-5-covid-19-payment-breaks-on-residential-mortgages-\(gaffney-and-greaney\).pdf?sfvrsn=4](https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/financial-stability-notes/no-5-covid-19-payment-breaks-on-residential-mortgages-(gaffney-and-greaney).pdf?sfvrsn=4)

IMF (2020): *Global Financial Stability Report: Bridge to recovery*. International Monetary Fund. <http://dx.doi.org/10.5089/9781513554228.082>

IMF (2021): *Global Financial Stability Report Update, January 2021: Vaccines Inoculate Markets, but Policy Support Is Still Needed*, International Monetary Fund. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/GFSR/2021/January/English/text.ashx>. Letöltés ideje: 2020. február 8.

MNB (2020a): *Makroprudenciális jelentés – 2020*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/makroprudencia-lis-jelente-s-2020.pdf>

MNB (2020b): *Pénzügyi stabilitási jelentés – 2020. május*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2020-may.pdf>

MNB (2020c): *Pénzügyi stabilitási jelentés – 2020. november*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2020-november.pdf>

Terták Elemér – Kovács Levente (2020): *A szociális védelem és a társadalmi kohézió kihívásai válsághelyzetben a pénzügyi szférában*. Pénzügyi Szemle, 65(3): 364–384. https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_3_3